

Maria Vemundstad Roten

"Det er den følelsen av at samfunnet går sin gang ... uten deg"

En kvalitativ studie om å stå utenfor viktige samfunnsområder, som arbeid eller utdanning

Masteroppgave i rådgivningsvitenskap

Veileder: Ottar Ness

Juni 2023

Maria Vemundstad Roten

"Det er den følelsen av at samfunnet går sin gang ... uten deg"

En kvalitativ studie om å stå utenfor viktige samfunnsområder, som arbeid eller utdanning

Masteroppgave i rådgivningsvitenskap
Veileder: Ottar Ness
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk og livslang læring

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Verden vi lever i er i stadig endring. Nye utfordringer og kontinuerlige endringer krever ny kunnskap om hvordan vi kan imøtekomme dette på best mulig måte. Utenforskap er å anse som en utfordring for både for individ og samfunn. Med et slikt bakteppe har studien som formål å se på hvordan utenforskap oppleves for individer som står i det. Fokuset ligger på hvordan de velger å beskrive sine opplevelser, både for seg selv og i møte med samfunnets organisasjoner. Organisasjonene er aktive i å yte bistand til mennesker som trenger det, blant annet for å komme ut i arbeid eller utdanning etter å ha havnet utenfor av ulike grunner. Denne tematikken engasjerer meg, og har derfor blitt valgt som et utgangspunkt i min masterstudie. Gjennom å utføre en kvalitativ intervjustudie undersøkte jeg følgende problemstilling:

Hvordan oppleves og beskrives utenforskap fra individer som erfarer dette i samfunnet vårt?

Datamaterialet ble analysert gjennom å benytte en fenomenologisk-hermeneutisk analysemetode, som resulterte i tre hovedtema: «en følelse av å ikke være med i mengden», «å bidra for å skape verdi» og «opplevelser i møte med veiledning». Funnene ble diskutert med studiens teoretiske rammeverk, tilhørighet og utenforskap, livskvalitet og viktigheten av å føle seg betydningsfull, samskaping og veiledning. I tillegg er relevant forskning trukket frem. Diskusjonen løfter frem hvordan informantene opplever utenforskap som en følelse, og en kilde til en rekke andre følelser. Argumentene basert på funnene er at å føle tilhørighet er viktig som en motpol til utenforskap, og at samfunnets organisasjoner og samarbeid mellom disse har en effekt på informantenes situasjon.

ABSTRACT

The world we live in is constantly changing. New challenges and continuous changes require new knowledge about how to accommodate these in best way possible. Social exclusion is to be considered a challenge both individually and collectively in our society. With this as a background this study has its purpose to look at how social exclusion is experienced for the individuals who are defined within the phenomena. The focus is how they choose to describe their experiences based on their individual perspective and related to organizations in society. Organizations are active contributors to provide assistance to people in need, either to get back to work or education after being excluded for various reasons. This subject is very interesting to me, and therefore it is chosen as a base for my master thesis. Through a qualitative interviewing study, I explored the following research question:

How is social exclusion experienced and described from the individuals that experience this in our society?

To analyze the data, I used a phenomenological-hermeneutical method, which resulted in three main subjects: "a feeling of not being included in the crowd", "contribute to create value" and "experiences with guidance". The findings were discussed with the studies included theories, belonging and exclusion, quality of life and mattering, co-construction and guidance. In addition, there is included some relevant studies on the field. The discussion lifts arguments such as how informants experience social exclusion as a feeling, that have a connection to various other feelings. The arguments based on these findings is that a feeling of belonging is important as a counterbalance to social exclusion, and organizations in our society and co-construction between these influences the situation of the informants.

FORORD

Jeg har alltid hatt et ambivalent forhold til utdanning, som både tidkrevende og vanskelig siden ungdomsskolen. NTNU har gjennom 5 år motbevist mange av disse fordommene, og vist meg at utdanning kan være så mye mer enn det. Jeg vil trekke frem Tiril, Julie og Eli – tusen takk for all støtte, tilbakemeldinger og timer i kollokvier. Takk for alle opplevelser og mini-ferier som har vært et viktig avbrekk i studiehverdagen. Tiden hadde aldri vært det samme uten dere!

Til den fantastiske gjengen jeg har fått dele de siste to årene med, gjennom Master i Rådgivingsvitenskap – takk for all lærdom, deling og gode minner både på NTNU, andre sammenkomster og turer. Jeg setter umåtelig stor pris på å ha fått erfart et slikt klasse miljø preget av raushet, inkludering og aksept.

Tusen takk til min samboer og støttespiller for all forståelse gjennom 5 år med studenthverdag. Jeg har med meg mange firbeinte, med disse følger ansvar som tidvis har falt i dine hender. Du står på, selv om du allerede har for få timer i døgnet. Takk for all ivaretagelse av meg og mine, og all tilrettelegging gjennom studietiden for at hverdagene går opp til det beste for begge!

Takk til all familie og venner som har heiet på meg, støttet meg og ikke minst for at dere har spurt og lyttet til alt jeg har luftet med dere. Takk for at dere alltid stiller opp for meg, uansett hva jeg står i eller hva det krever.

Ottar, tusen takk for faglig inspirasjon til å skrive denne studien. Jeg setter pris på ditt engasjement, konkrete og gode tilbakemeldinger, og tilgjengelighet så å si døgnet rundt. Prosessen med studien hadde ikke vært den samme uten, og jeg har med meg masse lærdom og perspektiver til arbeidslivet!

Sist, men ikke minst – tusen takk til informantene mine som har stilt opp for å gjøre denne studien mulig. Å høre deres historier har gjort inntrykk på meg, og jeg setter stor pris på delingen deres. Dere har gitt meg verdifull innsikt jeg tar med meg videre!

Maria Vemundstad Roten
Juni 2023

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	TIDLIGERE RELEVANT FORSKNING	2
1.2	PRESENTASJON AV HENSIKT OG PROBLEMSTILLING	4
1.3	STUDIENS OPPBYGGING	4
2	TEORETISK RAMMEVERK	5
2.1	TILHØRIGHET OG UTENFORSKAP	5
2.2	LIVSKVALITET OG VIKTIGHETEN AV Å FØLE SEG BETYDNINGSFULL	6
2.2	SAMSKAPING	7
2.3	KARRIEREVEILEDNING	7
2.3.1	Karrierebegrepet i utvikling	7
2.3.2	Diskurser innen veiledning.....	8
3	METODE	9
3.1	VITENSKAPSTEORETISK STÅSTED: FENOMENOLOGISK-HERMENEUTISK	9
3.2	KVALITATIV METODE	10
3.2.1	Datainnsamling: Semistrukturerte intervju.....	10
3.2.2	Rekruttering og beskrivelse av utvalg	10
3.2.3	Utforming av intervjuguide og gjennomføring av intervju	11
3.2.4	Transkribering	12
3.3	ANALYSE	13
3.3.1	Analyseprosessen	14
3.4	FORFORSTÅELSE	15
3.5	STUDIENS KVALITET: PÅLITELIGHET, GYLDIGHET OG OVERFØRBARHET	15
3.6	FORSKNINGSETIKK	16
4	PRESENTASJON AV FUNN	17
4.1	EN FØLELSE AV Å IKKE VÆRE MED I MENGDEN	18
4.1.1	Følelsen av å stå utenfor	18
4.1.2	Å gi for mye av seg selv.....	20
4.1.3	Hva tenker de egentlig om oss?.....	20
4.2	Å BIDRA FOR Å SKAPE VERDI	21
4.2.1	Å skape ringer i vann	21
4.2.2	Det sosiale med å ha en jobb å gå til	22
4.2.3	Å ha noe meningsfylt å gjøre.....	23
4.3	OPPLEVELSER I MØTE MED VEILEDNING	23

4.3.1 Ulike opplevelser i et tidsperspektiv.....	23
4.3.2 Trygghet og stødighet i ustødighet.....	25
4.3.3 Positiv og negativ økonomi.....	26
4.3.4 Kommunikasjon på tvers av kompetanseområder.....	26
5 DISKUSJON.....	28
5.1 ULIKE MÅTER Å STÅ INNENFOR ELLER UTENFOR SAMFUNNETS RAMMER.....	28
5.1.1 Fra utsiden og innsiden.....	28
5.1.2 Arbeid som sentralt for å holde seg innenfor samfunnets rammer.....	31
5.1.3 Hvis man ikke står i jobb, har man andre muligheter til å bidra i samfunnet..	33
5.2 INDIVIDET I MØTE MED SAMFUNNET VÅRT.....	34
5.2.1 Trygghet i møte med samfunnet.....	34
5.2.2 Nyanser av karriereveiledningen.....	35
5.2.3 Samarbeid for å imøtekomme forskjellighet.....	37
6 AVSLUTNING.....	39
6.1 OPPSUMMERING AV FUNN.....	39
6.2 STUDIENS BEGRENSNINGER OG MULIGHETER FOR VIDERE FORSKNING.....	40
6.3 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	40
7 REFERANSELISTE.....	41
VEDLEGG.....	46
VEDLEGG 1: GODKJENNING FRA SIKT – KUNNSKAPSEKTORENS TJENESTELEVERANDØR (NSD)...	46
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE.....	46
VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV/SAMTYKKESKJEMA.....	46

1 INNLEDNING

Utenforskap er en samfunnsflokke ingen kan løse alene. Eksempler på dette kan være økende andel ungdommer som av ulike grunner dropper ut av skolen, enslige forsørgere som ikke har råd til å la barna delta på de samme fritidsaktiviteter som andre eller langtidssykdom, for å nevne noe. Dette omtales som marginalisering fra en eller flere av samfunnets arenaer for deltakelse (Aanesen, 2020), og kan bidra til at individer og grupper føler på utenforskap. Marginalisering og utenforskap defineres som to ulike begreper, men med sammenheng og sikter til samme fenomen; marginalisering definerer ekskludering som en prosess som gir økt sannsynlighet for å havne utenfor, mens utenforskap sikter til å stå utenfor arbeid og utdanning, eller andre viktige samfunnsarenaer (Oslo Economics, 2021, s. 8). Årsaker til dette kan være for eksempel svake grunnleggende ferdigheter, helseproblemer, gjeld og sosiale problemer. Dette kan gjøre at veien til utdanning og jobb blir lengre, og gi vanskeligheter med å stå i utdanning eller arbeid (Meld. St. 32 (2020-2021), s. 99).

I Norge har vi hatt høy sysselsetting, lav arbeidsledighet og et høyt utdanningsnivå sammenlignet med andre land over lengre tid (Meld. St. 32 (2020-2021), s. 7). I motsetning til arbeidsledigheten er utenforskap stabilt over tid. Sammen med universelle velferdsordninger og solide institusjoner, er nære felleskap et anker for velferden i Norge. Det legger et grunnlag for at de fleste av oss får muligheten til å skape seg et godt liv (Meld. St. 32 (2020-2021), s. 7). Likevel ser vi at noen faller utenfor viktige samfunnsområder, som jobb eller utdanning. Oslo Economics (2021, s. 51) anslår gjennom sin analyse at marginalisering og utenforskap koster samfunnet et estimat på 73 milliarder kroner per år, dette på grunn av tapte arbeidsinntekter, stønader og overføringer. I tillegg kommer ikke-prissatte kostnader som dårligere helse, lavere livskvalitet og redusert sosial deltakelse (Oslo Economics, 2021, s. 4). Dette tilsier at det kan være samfunnsøkonomisk lønnsomt med en betydelig offentlig innsats på området. Dette viser en motsetning i samfunnet vårt. Selv om de fleste deltar, omfatter ikke det alle. I Norge er vi opptatt av å ikke sløse med ressurser, og det er slik et paradoks at vi ikke gjør mer for å inkludere alle de som står utenfor viktige samfunnsarenaer (Lilleby, 2022).

Når de fleste deltar, kan det være ekstra vanskelig å stå utenfor arbeid eller utdanning. Utenforskap er ikke tilfeldig, men heller ikke forutbestemt. Mange som står utenfor arbeidslivet har sammensatte og komplekse utfordringer som følge av dette, som ensomhet, sosial ekskludering og kanskje også en psykisk belastning (Oslo Economics, 2021, s. 51; Meld. St. 32 (2020-2021), s. 99, 104). For å imøtekomme kompleksiteten kreves det et flertall aktører i samfunnet som bidrar og samarbeider godt. Frivillige organisasjoner er også en viktig samarbeidspartner for offentlig sektor kommunalt og statlig. Et slikt arbeid gjennom sosiale tjenester og oppfølgingsarbeid er viktig for en helhetlig innsats rundt personer som opplever utenforskap. Det skal bidra til sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet (Meld. St. 32 (2020-2021), s. 99, 104).

En ny rapport fra Statistisk Sentralbyrå (Pettersen et. al., 2022, s. 4) fulgte 2,9 millioner mennesker i alderen 18-66 år fra 2015 til 2020. Her var formålet å undersøke lengde av utenforskap, og hva som kjennetegnet deres situasjon. Rapporten skildrer noen statuser

av utenforskap som midlertidig, og andre statuser som mer langvarig. Statistikken viser at få individer er utenfor i flere år, for så å komme tilbake i jobb, utdanning eller på arbeidsmarkedstiltak. Det kan dermed hevdes at personer som faller utenfor blir der enten kortvarig eller permanent (Pettersen et al., 2022, s. 4; Grini & Normann, 2019). De registrerte arbeidsledige bevegde seg raskere over i aktivitet, enn til mottakere av uføretrygd. Hvis noen bevegde seg ut i jobb i perioden, var arbeidet preget av deltidsjobber eller yrker med lavere krav til utdanning, som servering, tilkalling innen helsesektoren, salg- og serviceyrker (Pettersen et al., 2022, s. 4). I tillegg omtaler rapporten at personer som har stått utenfor i ett til to år, hadde merkbar nedgang i inntekt. Inntekten tilsvarte 54 – 57 prosent av inntekten til grupper som ikke defineres innen utenforskap. Inntekten gir spesielt stor negativ effekt den første gangen noen går ut av arbeidslivet, utover perioden holdt dette tallet seg stabilt. Rapporten trekker også frem at 16 til 19 prosent av personene som kommer inn under kategorien utenforskap årlig tilhører husholdninger i øverste halvdel av inntektsfordelingen (Pettersen et. al., 2022, s. 4).

Jacobsen og Staalesen (2018) hevder at årsaken til at mange faller utenfor er at samfunnet ikke er inkluderende nok. For individet kan det å havne utenfor samfunnsområder som arbeid og utdanning oppleves som en form for krise eller et kritisk punkt i livet. Kanskje må man også ta et valg mellom de ulike alternativene for å finne veien ut av situasjonen. Da kan det være behov for hjelp til å sortere tanker, oppdage nye muligheter eller til å peke ut retning, enten dette er ved hjelp av tiltak, ytelser eller veiledning for å nevne noe. Det store feltet rådgivingsvitenskap har ikke sin kjerne i – ei heller begrunnes det i – et helseperspektiv. Feltet retter ikke fokus mot hva som feiler klienten, men gir heller oppmerksomhet til hva klienten kan og vil gjøre med de utfordringene som bringes frem (Kvalsund, 2015, s. 25).

Slike kriser eller valgsituasjoner kan være vanskelig å stå i, og føre til uforutsigbarhet og utrygghet i karrierevalg (Vassbotn, 2016). Det hevdes at det å ikke fullføre utdanning eller å bli stående utenfor arbeidslivet kan få langvarige konsekvenser. Arbeidsledighet tidlig i karrieren har en sammenheng med risikoen for senere arbeidsledighet (Kolstø, 2022, s. 36). I tillegg ser vi at samfunnet i dag har stor mangel på arbeidskraft, og vi må helt tilbake til 2007 for å finne sist gang like mange oppga knapphet på arbeidskraft med konsekvenser for produksjon (Myklathun et. al., 2022, s. 130). Dette viser at satsing på utenforskap vil ha gevinster for både individ og samfunn.

1.1 Tidligere relevant forskning

For å finne frem til relevant litteratur og forskning har jeg søkt i ulike databaser som Idunn, Oria eller Google Scholar. Her har jeg brukt søkeord som utenforskap, tilhørighet, exclusion og belonging. Noen ganger sammen med ord som sosial/social, samfunn/community, helse/health og velferd/velvære/well-being. Dersom jeg har funnet relevante tekster, har jeg i noen av disse brukt snøballmetoden for å finne fler. Det går ut på å utforske referanselister i relevante tekster i søken etter litteratur (Greenhalgh & Peacock, 2005, s. 1065). Jeg klikket meg slik gjennom flere litteraturlister, frem til nye relevante tekster. Ut fra dette er det spesielt noen forskningsartikler som har pekt seg ut som interessante og relevante for studiens tema, disse vil jeg presentere nå.

Waldahl og Olesen (2022) har gjennomført forskning på ungt utenforskap i Møre og Romsdal. De forstår utenforskap som å stå utenfor arbeid eller utdanning, og trekker

frem at det jevnt over er små forskjeller mellom Møre og Romsdal og Norge som helhet. Statistikken de gikk ut fra gjorde det vanskelig å si noe om hvilke risikofaktorer som har mest å si for Møre og Romsdal kommune, og de ser dette utenforskap i sammenheng med resten av Norge. Det kan videre henge sammen med at det i resten av landet er gjort lite studier på risikofaktorer for utenforskap. Fokuset har i stedet vært mer rettet mot begrensede utvalg for fullføring av videregående skole, for å trekke frem et eksempel. Her påpekes det også viktigheten av offentlige aktører som ser helheten i utenforskapet til sine brukere, og jobber med det sammensatte bildet (Waldahl & Olesen, 2022, s. 40-44).

I Fenham, England, har Alexander (2015, s. 191-192) gjennomført en studie om tilhørighet. Fremgangsmåten som ble benyttet var fokusgruppe-intervjuer. Informantene påpekte stadig vekk trygghet som en sentral del av å kjenne på tilhørighet. Studien ser en klar sammenheng mellom å føle seg trygg og «hjemme» som en del av det å finne tilhørighet i et samfunn eller et område. Samtidig var prosessen med å snakke om deres opplevde konsekvenser av å ikke kjenne tilhørighet, som vonde følelser, tanker og kriminalitet, med på å gi dem en følelse av å bli sett og hørt fremfor fryst ut og oversett. Studien trekker ut fra dette konklusjoner til trygghet, og følelsen av å bli sett og hørt, som sentralt for informantens opplevelse av å erfare tilhørighet i et samfunn (Alexander, 2015, s. 191-192).

At unge under 30 år holder seg i arbeid, eller gjennom bistand kommer seg i arbeid, er høyt prioritert hos NAV. Dette gis uttrykk for i en artikkel skrevet av Nossen og Gjerde (2022, s. 32). De retter søkelyset mot de statlige eller kommunale ytelsene unge mottar, og følger målgruppen gjennom statistikk over fem år. Her ble det benyttet en sekvensanalyse, som forfatterne mener ga muligheten for å skille mellom overgangene – korte perioder i arbeid, eller det å oppnå en noe mer stabil arbeidstilknytting for å trekke frem et eksempel. Siktemålet var å kunne gi et oversiktsbilde for videre analyser. Oppsummert trekkes det frem at det totalt sett går bra med unge som søker arbeidsrettet bistand fra NAV. 2 av 3 er i jobb eller utdanning etter 5 år (Nossen & Gjerde, 2022, s. 48-49).

En fersk rapport tar opp ulikheter innen helse og velferd i Norge fra 2014. Her skriver Goldblatt et al. (2023, s. 8) at rapportens fokus er systematisk ulikhet i helse mellom sosiale grupper ut fra faktorer som fødested, utvikling, livssituasjon, arbeid og alder for å nevne noe. Rapporten ser på ressurser og fordelingen av disse. Etter gjennomgangen kommer forfatterne med anbefalinger, hvor en av anbefalingene omhandler å skape sunne og bærekraftige samfunn. Her er det blant annet trukket frem at det er viktig å styrke samarbeid for å støtte opp under deltakelse og frivillighet. Samtidig nevnes det å skape rettferdighet i arbeidsmarkedet, hvor det å øke deltakelsen i arbeidsmarkedet for individer med nedsatt helse står sterkt. Dette kan gjøres gjennom å arbeide for inkludering og gode støttesystemer. Det er viktig å opprettholde og styrke sosiale sikkerhetsnett som kan fange opp de som faller utenfor arbeid av ulike grunner, eller som står i fare for å miste jobben. Her er det sentralt å senke barrierene for å yte hjelp (Goldblatt et. al., 2023, s.204-206).

Reegård (2021, s. 8) har gjennomført en studie med rådgivere som yter hjelp til individer innen sårbare grupper, blant annet de som opplever marginalisering og utenforskap. I sin studie peker hun på hvordan statens styringsintensjoner omformes i møte med yrkespraksis, hos eksempelvis rådgivere som gir mer enn deres mandat tilsier. Det

legges vekt på at denne bistanden kan være vanskelig å sette grenser for, for å unngå at mottakerne blir avhengige av den. Det er viktig å balansere mellom omsorgsrollen, som mange identifiserer seg med, og forsøke å ikke distansere seg for mye fra kontrollrollen (Reegård, 2021, s. 17).

Her har jeg trukket frem nyanser for studiens tema, og tidligere relevant forskning. Ut fra dette ser vi at i Norge finnes det en del forskning på utenforskap fra offentlig sektors side. Den omhandler i stor grad rapporter om kostnader, statistikk og utredninger rundt årsaker, mulige konsekvenser, faktorer og områder som vil ha god nytte av forebygging og andre samfunnsøkonomiske aspekter. Det finnes også studier fra veilederes synspunkter, der utenforskap omtales knyttet til veilederens arbeidserfaringer og roller. Ut fra mitt masterstudium i rådgivningsvitenskap, har jeg blitt nysgjerrig på hvordan mennesker som erfarer utenforskap opplever sin egen situasjon. Jeg har til gode å se et like stort antall studier som fokuserer på historiene til individene som står i det. Det er lite forskning å finne som viser et fokus på hvordan utenforskap erfares og oppleves fra individenes perspektiv.

1.2 Presentasjon av hensikt og problemstilling

Hensikten med denne studien er å utforske og å forstå fenomenet utenforskap gjennom øynene til de som erfarer eller har erfart det. I denne studien lyder problemstillingen slik:

Hvordan oppleves og beskrives utenforskap fra individer som erfarer dette i samfunnet vårt?

En viktig presisering for avgrensning av studien er diskusjon rundt diagnoser for psykiske lidelser, fysisk sykdom eller lignende. Dette trekkes frem av informanter, og belyses som årsaker, men en diskusjon rundt sykdommers karakter utelukkes. Faktorer i individets kontekst, som oppvekst og miljø, sosialisering, utdanning og inntekt hos familie kunne også vært spennende og inkludert. Dette er valgt bort til fordel for en dybde i aspektet utenforskap og opplevelsen av dette for individet.

1.3 Studiens oppbygging

Videre presenteres det teoretiske rammeverket for studien, herunder sentrale teorier. Deretter går studien over i et metodekapittel, som forteller inngående om min fremgangsmåte som forsker. Her begrunner jeg ulike valg i datainnsamling og analyse, og redegjør for etiske hensyn. I neste kapittel, presentasjon av funn, vil jeg vise frem resultatene gjennom å trekke frem sitater fra informantene ut fra definerte hovedfunn. Så vil jeg forsøke å illustrere sammenhenger mellom funn og teori, drøfte disse, før trådene trekkes sammen i avslutningen.

2 TEORETISK RAMMEVERK

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for studiens teoretiske rammeverk. Det er ansett som viktig å føle seg sett, hørt og trygg i samfunnet, og en redegjørelse rundt tilhørighet og utenforskap er derfor inkludert i studien. Det ble naturlig å trekke frem teori rundt viktigheten av å føle seg betydningsfull – mattering – og livskvalitet, da dette gir et bakteppe som er til hjelp i å forstå tilhørighet og utenforskap på en mer nyansert måte. Deretter går jeg over på samskaping og kort om relasjonell velferd. Dette vil bidra til å nyansere samfunnsperspektiver og utformingen av velferdstjenester i et helhetlig bilde. Videre inkluderes karrierebegrepet og karriereveiledning. Det er naturlig å inkludere da karriere kan omhandle for eksempel arbeid og utdanning. Veiledning kan være sentralt for valgprosesser knyttet til arbeid og utdanning, og følger karriereteorien naturlig.

2.1 Tilhørighet og utenforskap

Tilhørighet regnes å være et grunnleggende, menneskelig behov, og er en viktig del av det å kjenne seg trygg. Å lykkes med dette er todelt; for det første er det behov for jevnlig, positive interaksjoner med noen få andre mennesker, og for det andre må disse interaksjonene foregå i en stabil ramme hvor man tar hensyn til hverandres velferd. Hvis interaksjonene skjer med varierende frekvens, ulike mennesker og uten de samme trygge rammene, vil ikke samme tilfredsstillelse oppnås (Baumeister & Leary, 1995, s. 497 - 499). Tilhørighet henger sammen med personens opplevelse av å bli møtt av andre (Prilleltensky, 2020, s. 18; Semb et. al., 2016, s. 205), og Mæland (2020, s. 104) nevner at en del av dette får vi dekt gjennom å ta utdanning eller å ha en jobb. Videre kan større deler av menneskets atferd, følelser og tanker sees direkte i sammenheng med hvordan tilhørighet oppleves for den enkelte (Baumeister & Leary, 1995, s. 497).

Å ikke kjenne på tilhørighet kan bidra til at mennesker kjenner på utenforskap. Utenforskap som begrep sikter til individer eller grupper som står utenfor viktige samfunnsområder (Semb et. al., 2016, s. 205). Utenforskap handler ikke om grader av ulikhet i seg selv, men kan forårsake en rekke uønskede effekter. For individer kan konsekvenser av å ikke ha trygge tilknytninger til andre mennesker eller samfunnet føre til at dem enklere lener seg mot destruktive mønstre (Prilleltensky, 2020, s. 18). Mangel på tilhørighet kan føre til alvorlige deprivasjoner, og forårsake en rekke uønskede effekter og følelser (Baumeister & Leary, 1995, s. 497). Dette knyttes videre til forekomsten av angst, da mennesker lett føler seg engstelige og ensomme dersom viktige relasjoner blir avsluttet eller mistet. Andre uønskede effekter av utenforskap er blant annet sosial ekskludering (Baumeister & Leary, 1995, s. 497; Giddens, 1998). Velferdsstaten har her et ansvar for oppsøking, oppfølging og aktivering av individer som faller utenfor (Reegård, 2021, s. 16).

For å føle på tilhørighet, og motvirke utenforskap, er inkludering sentralt. Det handler om at alle i samfunnet skal ha like muligheter til å bidra og delta i fellesskapet (Rogstad, 2015, s. 285). I et samfunnsperspektiv er inkludering å betrakte som avgjørende for stabilitet. Høy grad av inkludering skaper en grunnleggende trygghet og gjensidig tillit mellom individer og samfunnet (Halås et al., 2021, s. 129). I Norge har kommunene et særlig ansvar for dette i forlengelse av staten. Komplekse velferdsutfordringer knyttet til marginalisering og utenforskap, kan kreve en reorientering av velferdstjenestene. Det kan gjøres gjennom en nedbryting av bårer og forening av kunnskap, ved hjelp av blant annet samskaping (Heimburg et. al., 2021, s. 37-39).

2.2 Livskvalitet og viktigheten av å føle seg betydningsfull

Livskvalitet sikter til hvordan mennesker opplever tilværelsen, om de er veldig fornøyde eller mindre fornøyde. Sosiale relasjoner, økonomi og helse er eksempler på faktorer som har betydning for opplevd livskvalitet. Tradisjonelt har objektive indekser blitt brukt for å omtale livskvalitet. I senere tid er subjektive mål kommet mer på banen, som skal omfatte hvordan samfunnsmedlemmene selv opplever livskvalitet (Hellevik & Hellevik, 2021, s. 105-106).

Her har Totikidis og Prillelensky (2007, s. 50-59) utviklet en modell som forteller om livskvalitet i lokalsamfunn. De presenterer tre ulike nivåer av livskvalitet – personlig, relasjonell og kollektiv – og antagelsen er at livskvalitet springer ut fra et samspill mellom disse. Livskvaliteten kan ikke forekomme dersom kun noen av behovene eller nivåene i modellen er oppfylt. Fra modellen ser vi at på personlig nivå handler det om å ha kontroll over eget liv, og faktorer som blant annet helse, lykke og optimisme trekkes frem. På relasjonelt nivå sees faktorer som henger sammen med det sosiale, som for eksempel sosial støtte, følelser, tilhørighet og deltakelse. Under kollektivt nivå handler det blant annet om økonomisk sikkerhet, sosial rettferdighet og velferdstjenester (Totikidis & Prillelensky, 2007, 50-59).

Personlig	sosialt/relasjonelt	Kollektivt
		
Kontroll over eget liv, helse, lykke, kompetanse, optimisme og selvtillit	Sosial støtte, følelser, tilhørighet, samhold, samarbeid, respekt for forskjellighet og deltakelse	Økonomisk sikkerhet, sosial rettferdighet, likhet, tilstrekkelig helsetjenester, trygghet, rett til egen bolig, sosiale strukturer og rent miljø
personlige ideal	relasjonelle ideal	kollektive ideal
Fysisk og psykisk helse Positive tanker og følelser Mening og tro	Familie Vennskap og sosial støtte Medmenneske Samhold og deltakelse	Menneskerettigheter Trygghet Utdanning og arbeid Samfunnsutvikling Godt styresett/demokrati

Tabell 1. Fra «Engaging community in a cycle of praxis» av V. Totikidis og I. Prillelensky, 2007, *Community, Work and Family*, 9:1, s. 50 - 59.

(<https://doi.org/10.1080/13668800500420889>). Modellen er oversatt til norsk.

En sentral del av å arbeide for livskvalitet er samfunn som gjør at mennesker føler seg betydningsfulle (Ness & Heimburg, 2021, s. 21). Prillelensky (2020, s. 17) trekker frem begrepet *mattering* – på norsk betydningsfull – som betegner følelsen av å være betydningsfull, å ha en verdi og utgjøre en forskjell. Å føle seg betydningsfull består av to hovedkomponenter, *å føle verdi* og *bidra med verdi*. Å føle verdi settes i sammenheng med å bli satt pris på, respektert og anerkjent, og omfatter respekt for ulikhet, skaper

tilhørighet, fremmer inkludering og rettferdighet. Gjennom å *bidra med verdi* er individer en del av et bidrag til samfunnet. Det består av myndiggjøring, autonomi, en følelse av å ha kontroll over eget liv, mestring og selvbestemmelse (Prilleltensky, 2020, s. 17).

2.2 Samskaping

Samskaping fremstår som et kontinuum av forståelser og praksiser heller enn en bestemt metode (Simonsson, 2023, s. 2). I denne studien forstås samskaping som en prosess hvor flere aktører i samfunnet samarbeider og forener sine erfaringer, ressurser, kompetanser og ideer i møte med en offentlig oppgave eller et samfunnsproblem. Det handler om en tro på ekspertise og tverrfaglig samhandling, med tillit til brukerens ressurser og iboende potensial (Heimburg et. al., 38-39; Simonsson, 2023, s. 2). Dette krever at tiltakene innen organisasjoner har en viss grad av fleksibilitet for å skape rom for at samskapingen skal kunne skje (Kvello, 2021, s. 24-25). I en velferds kontekst handler dette om et mangfold med aktører som sammen bidrar til å skape velferd. Prosessen vil bidra til kreativitet, innovasjon og kollektiv handling. Samskappingsprosessen kan være både horisontal og vertikal. En horisontal prosess preges av at ulike aktører på samme organisatoriske nivå eller geografiske sted, samarbeider om ulike oppgaver mot et felles mål. På vertikalt plan er det snakk om at ulike aktører går sammen om planlegging, politikktutvikling og tiltak, på tvers av organisatoriske nivå og uavhengig av geografisk tilknytting. Det er avgjørende for kvaliteten av samskapingen at den underbygger inkludering (Heimburg et. al., 2021, s. 38-41).

Relasjonell velferd er forankret i menneskerettigheter og bærekraftig samfunnsutvikling. Det er grunnleggende for at individer kan oppleve livskvalitet (Heimburg et. al., 2021, s. 35, 43; Kvello, 2021, s. 24). Begrepet er sett på som et resultat av samskaping, som vil kunne gi verdi både for enkeltpersoner og for samfunnet (Simonsson, 2023, s. 6).

Relatert til relasjonell velferd trekker Kvello (2021, s. 23-24) frem konseptet Kommune 3.0, hvor målet er å skape tjenester ut fra mottakeres behov og ønsker, samskaping står sentralt i konseptet. Her søker man ikke passive mottakere, men aktive samskapere av tilbudene i samfunnet vårt.

2.3 Karriereveiledning

2.3.1 Karrierebegrepet i utvikling

En tradisjonell forståelse av karriere har tidligere beskrevet en arbeidstakers hierarkiske progresjon i arbeidslivet alene, hvor mål og motivasjon er symbolske eller materielle goder som lønn, tittel eller status. Denne forståelsen ansees å være erstattet av en mer moderne forståelse – et karrierebegrep som tar utgangspunkt i alle livets roller og utfordringer. Det handler ikke bare om å være i arbeid eller ikke, men om forståelse av egen identitet. Spørsmål som hvem er jeg, hvor hører jeg til og hva vil jeg er sentrale. Like så er verdier og holdninger som overføres gjennom ulike sosialiseringarenaer som utdanning, arbeid eller fra familie og omgangskrets (Bakke, 2018, s. 91-93). Karriere sett på denne måten er ikke noe man kan avklare eller velge tidlig, fordi referanserammen for valget vil endre seg i takt med individets kontekst (Haug, 2018, s. 26-27).

Karrieren kan i perioder stoppe helt opp eller ta små pauser, og slik skape rom for læring og utvikling av noe nytt. Læring er sentralt i et helhetlig karrieresperspektiv (Landrø, 2015, s. 101). Her kan begrepet karriereutforskning være til hjelp for å gå mer detaljert

inn i prosessen som skjer når et individ utforsker karrieremuligheter i sin livsverden. Begrepet tegner til prosessen med å frembringe og tilegne seg informasjon om egen karriere, relatert til blant annet selvforståelse og utvikling, arbeidsliv og andre kontekstuelle faktorer. Gjennom en systematisk og grundig karriereutforskning danner hvert enkelt individ seg et viktig og nødvendig grunnlag for forståelse av egen karriere. Dette er basisen for å ta karrierevalg. Det medfører også at desto bedre informasjon individet har fått rundt de forskjellige faktorene, jo bedre vil valget bli (Atkinson & Murrell, 1988).

2.3.2 Diskurser innen veiledning

Raske endringer i arbeids- og utdanningsmarked kan gjøre overgangsperioder mer komplekse og legge til et konkurranseaspekt for noen. For å ta valg knyttet til karriere kan det for noen oppstå et behov for hjelp, her kan veiledning bistå i å nyansere bildet (Landrø, 2015, s. 103; Hooley & Rice, 2019, s. 472). Behovet for veiledning oppstår gjerne i overgangsfaser. Eksempelvis mellom tidligere arbeid og nytt arbeid, arbeid og ufør eller omvendt, mellom sykdom og mer egnet arbeid enn før sykdom, mellom utdanning og arbeid – og mange flere kombinasjoner (Landrø, 2015, s. 105-106). I møte med veiledning er det nyttig for rådsøker om veilederrelasjonen preges av gjensidig tillit og forståelse, og opplevelsen av relasjonen er den primære vekstfaktoren for rådsøker. Dersom rådgiver eller relasjonen ikke klarer å leve opp til dette, er det lite trolig at effektiv rådgivning kan finne sted (Kvalsund, 2015, s. 47-48).

Her trekker Sultana (2018, s. 39-40) frem tre ulike diskurser. Disse kan være til hjelp i å strukturere handlinger og tanker på bestemte måter opp mot hvordan vi oppfører oss i den faktiske verden. Eksempler på dette gjelder hvordan tjenester organiseres, samspill med andre, verdenssyn eller det å verdsette noen aspekter fremfor andre. I denne studien vil to av diskursene vektlegges: *Samfunnsøkonomisk effektivitet* og *utviklingsrettet*. Den første diskursen som trekkes frem er *samfunnsøkonomisk effektivitet*, denne forteller om viktigheten av at veilederen bidrar i sitt arbeid mot å sikre likevekt mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse. Det for å styrke økonomien i samfunnet. Den andre diskursen han beskriver er *utviklingsrettet*, hvor individets selvrealisering og utvikling av evner og ambisjoner går foran alt annet. Her står det frie valget sentralt, og ideen om å bygge identitet i et helhetlig perspektiv (Sultana, 2018, s. 40).

3 METODE

Denne studien handler om erfaringer og opplevelser knyttet til å stå utenfor arbeid eller utdanning, eller andre viktige arenaer for deltakelse i samfunnet. I dette kapitlet gjør jeg rede for studiens metodologi og metodiske valg. Først redegjør jeg for studiens vitenskapsteoretiske ståsted, og videre forklares kvalitativ metode. Deretter går jeg grundig inn på egen fremgangsmåte for datainnsamling. Herunder kommer intervjuform, informasjon om utvalg og transkribering. Dernest går jeg over på analyse og fremgangsmåten i gjennomføringen av en hermeneutisk-fenomenologisk analyse. Til sist diskuteres forforståelse, studiens kvalitet og forskningsetiske vurderinger.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted: Fenomenologisk-hermeneutisk

To filosofiske tradisjoner har vært betydningsfulle for fremveksten av den moderne vitenskapen, og de kan grovt deles inn i ontologi og epistemologi. Ontologi refererer til verdenssyn, og epistemologi refererer til ulike kunnskapssyn. Disse omfatter ulike spørsmål om hvordan verden henger sammen, og hvordan vi skaffer oss kunnskap om den. Herunder finner man blant annet hermeneutikk og fenomenologi (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 31-32).

Studiens vitenskapsteoretiske ståsted er fenomenologisk-hermeneutisk. Fenomenologi kan være både beskrivende og fortolkende, og er en filosofisk retning som innen forskning kjennetegnes av at subjektets opplevelse er det primære studieobjektet. Som forsker bringer det med seg refleksjoner over opplevelsen subjektet har (Sloan & Bowe, 2014, s. 1297). Hermeneutikk som begrep betegner en måte å fortolke for eksempel livsverden, tanker, opplevelser eller erfaringer ut fra tekst eller språk, og kan bli brukt som et supplement i den fortolkende fenomenologien (Sloan & Bowe, 2014, s. 1293; Lindseth & Nordberg, 2004, s. 147). Der kan forskeren få kontakt med en kompleks meningsdannelse i subjektets livsverden (Sloan & Bowe, 2014, s. 1295).

Konteksten av fenomenet i seg selv skal være dikterende for hvordan dataene analyseres – data skal tale for seg selv i teksten (Sloan & Bowe, 2014, s. 1296; Lindseth & Nordberg, 2004, s. 147). Videre ble det derfor viktig å utvikle prosedyrer til hjelp i arbeidet, dette omtales som metodologi (Sohlberg & Sohlberg, 2019, 31-32, 114-115). Det er et teoretisk og filosofisk system, som gir struktur for gjennomføringen av forskning. Enhver metodologi sier noe om hva de anser som viktige studieobjekter, og antagelser om hva som vil generere kunnskap og meningsfulle data. Det legger slik grunnlag for og etablerer ulike metoder (Slevitch, 2011, 75). Metode refererer dermed til den spesifikke prosessen, prinsippene og prosedyren en forsker bruker for å tilnærme seg en problematikk eller et forskningsspørsmål. Den viser til prosessen med å søke svar (Sloan & Bowe, 2014, s. 1293; Slevitch, 2011, s. 75).

En benyttelse av fenomenologien og hermeneutikken i kombinasjon med hverandre er utgangspunktet som omtales i denne studien. Her som et fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapsteoretisk ståsted. I studien kommer dette til syne gjennom den kvalitative metoden og intervjuet som fremgangsmåte for datainnsamling. En meningsfull kommunikasjon preges av felles forståelse og kjennskap til et fenomen (Lindseth & Nordberg, 2004, s. 146), noe det kvalitative intervjuet tilrettelegger for. Når intervjuene transkriberes, skapes tekst og videre blir fenomenets mening mulig å fange opp gjennom forskerens tolkningsprosess (Lindseth & Nordberg, 2004, s. 147, 152). Dette gjør

hermeneutikken synlig i studien, ved å forske på levd erfaring og videre beskrive denne gjennom tekst i transkribering og presentasjon av funn. Det er viktig for meg å presisere at refleksjonen og fortolkningen jeg som forsker gjør ikke er en forklaring eller en sannhet, men åpner for en av flere mulige forståelser (Sloan & Bowe, 2014, s. 1297).

3.2 Kvalitativ metode

Det finnes i hovedsak to overordnede tilnærminger til forskning, kvalitativ og kvantitativ. Disse bygger på ulike vitenskapstradisjoner. Den kvantitative metoden vil gjennom en grundig, statistisk analyse forklare sammenhenger og telle opp data. Kvalitativ forskning ønsker å bedre forstå et fenomen gjennom øynene til deltakere i studien, og bearbeider tekst (Slevitch, 2011, s. 75-77; Johannessen et. al., 2016, s. 28-29). Ut fra dette kan vi si at kvantitativ metode ønsker å finne en forklaring, mens den kvalitative metoden søker å forstå (Castleberry & Nolen, 2018, s. 808). Fremgangsmåten man velger innen kvalitativ metode innebærer nøye vurderinger og har ifølge Postholm (2004, s. 3) nær sammenheng med forskerens teoretiske ståsted, spørsmålene som blir stilt, selve datainnsamlingen og dernest analyse og tolkning. Metoden åpner for å utforske menneskets eksistens ned til detaljer, og gir tilgang til subjektive opplevelser og intime aspekter i informantens livsverden (Brinkmann & Kvale, 2006, s. 162; Ryen, 2002, s. 18). Da denne studien handler om å utforske erfaringer og opplevelser knyttet til å stå utenfor sentrale arenaer i samfunnet, viser dette hvordan kvalitativ metode vil være mest hensiktsmessig å benytte som forskningsmetode for å nærme meg studiens fokus.

3.2.1 Datainnsamling: Semistrukturerte intervju

Intervju er den mest utbredte datainnsamlingsmetoden innen kvalitativ metode, og er basert på en fenomenologisk tilnærming til forskning (Tjora, 2018, s. 113-115). I denne studien ble det semistrukturerte intervjuet valgt for å undersøke mitt forskningsspørsmål. Som hovedregel kan man si at semistrukturerte intervjuer er godt egnet der man ønsker å undersøke meninger, holdninger og erfaringer på flere nivåer (Friberg, 2019, s. 123). Hensikten med slike intervjuer er å skape en situasjon for en fri samtale for utvalget, som kretser rundt et forhåndsbestemt tema. Intervjuet vil på den måten gi tilgang til subjektive opplevelser, og Brinkmann & Kvale (2005, s. 157) understreker også at intervjuet gir forsker muligheten til å beskrive aspekter av informantens livsverdener. I denne studien er det som kjent erfaringer og opplevelser knyttet til å havne utenfor viktige samfunnsområder, som arbeid, utdanning eller arbeidstrening. Dette gjorde et semi-strukturert intervju til et godt valg for meg.

Kritikken mot intervju som tilnærming til forskningsspørsmål ligger i reduksjonismen. Her trekker Ryen (2002, s. 155) frem begrepet datareduksjon, og omtaler at prosessen med datainnsamling reduseres allerede i valget av metodisk tilnærming. Dette i tillegg til under selve feltarbeidet med intervju og transkribering, under koding og å finne tema. Dette gjør forskerens valg i fremgangsmåte sentral, da det både vil åpne og lukke dører for en videre analyse. Det gjør det viktig som forsker å være åpen og fleksibel gjennom hele prosessen, og ta kontinuerlige veivalg. Disse valgene er det viktig å begrunne i presentasjon av fremgangsmåte, data og funn, noe jeg vil gjøre rede for under.

3.2.2 Rekruttering og beskrivelse av utvalg

I kvalitative undersøkelser foretar man utvalg på en annen måte enn i kvantitative undersøkelser. Informanter i en kvalitativ undersøkelse vil som hovedregel bare kunne

representere seg selv, og ikke være representative for en hel populasjon – som i kvantitativ metode. Rekruttering av deltakere handler om å søke kontakt med mennesker som kan ha relevant erfaring for forskningsspørsmålet, og at de videre er enige i å dele erfaringen (Bonisteel, 2021, s. 5). Jeg var interessert i å rekruttere informanter som hadde erfaringer med og opplevelser knyttet til å stå utenfor utdanning eller arbeidsliv, i kortere eller lengre tidsperioder. Jeg ønsket gjerne at informantene var innen yrkesaktiv alder, over 18 år og opptil å ikke enda ha gått av med pensjon. Ut fra dette kan utvalget kalles et kriterieutvalg, hvor deltakere til en studie inviteres ut fra spesielle kriterier. Denne typen utvalg er godt egnet for å få tak i ønsket erfaringer, opplevelser hos mulige deltakere (Tjora, 2018, s. 40-41).

For å komme i kontakt med mulige deltakere brukte jeg eget nettverk. Jeg startet med å fortelle om prosjektet mitt til familie og venner. Tre av mine informanter er rekruttert gjennom familie og venner. Det er viktig å presisere at jeg som forsker har ingen relasjon eller kjennskap til informantene før denne studien. Personene i mitt nettverk tok kontakt med den mulige deltakeren, og spurte om det var noe de ønsket å være med på, og om kontaktinformasjonen i så fall kunne videreformidles til meg. Det ble presisert at deltakelse var frivillig. Om de ønsket, ble kontaktinformasjonen deres delt med meg og videre dialog om deltakelse foregikk kun mellom forsker og mulig deltaker. I eget nettverk har jeg også en person som jobber hos en aktuell bedrift, omtalt som Organisasjon A. Jeg tok derfor kontakt med aktuell bedrift gjennom den bekjente, for å komme i kontakt med mulige informanter. Her foregikk det på lik måte, hvor personen tok kontakt med mulige deltakere, spurte om dette var noe de kunne tenkt seg og om kontaktinformasjonen i så fall kunne deles. Dersom det var greit å dele kontaktinformasjonen, ble den delt til meg og videre dialog skjedde kun mellom forsker og mulig deltaker. Her ble det også rekruttert tre informanter.

Studien har totalt 6 informanter. Selv om dette ikke var noe kriterie, har alle 6 informantene kontakt med NAV i dag eller har hatt det tidligere. Informantene er spredd over et større geografisk område - noen bor i byer, mens andre bor på bygd. De er jevnt fordelt på kjønn, hvorav 3 er kvinner og 3 er menn. I alder er det et stort spenn, hvor yngste informant er 24 og eldste informant er 59.

3.2.3 Utforming av intervjuguide og gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuene utviklet jeg en intervjuguide (vedlegg 2). Dette for å sikre at intervjuet ble gjennomført noe likt, og gi en ramme for intervjuets innhold ut fra forskningsspørsmålet. I kvalitativ metode brukes gjerne begrepene induktiv, deduktiv eller abduktiv i vandringen mellom datagenerering og utviklingen av konsepter (Tjora, 2018, s. 33). Jeg har valgt å benytte meg av en induktiv tilnærming, som vil si at teori springer ut av data (Ryen, 2002, s. 146). Min intervjuguide er et tydelig uttrykk for en induktivt drevet prosess, hvor spørsmålene er utviklet med utgangspunkt i min interesse for forskningens tema. Den er løsrevet fra teoretiske konsepter, og kan kalles eksplorerende i ønsket om å utforske fenomenet. Alle intervjuene ble gjennomført i starten av forskningsprosjektet, samtidig som jeg leste over tidligere forskning for å få et inntrykk av empirien i feltet. Underveis i intervjuene fikk jeg assosiasjoner til tema og teorier, noe Ryen (2002, s. 146) setter i sammenheng med at teorien springer ut av prosessen med å samle inn data.

Intervjuet, og intervjuguiden, kan utformes på mange måter. Intervjuets struktur er fra flere hold trukket frem som en tredeling – oppvarming, refleksjon og avrundning – som er hjelpsom for å komme i kontakt med informantens livsverden (Ryen, 2001, s. 101-109; Silverman, 2020, s. 177-179). Dette gjenspeiles i intervjuguiden gjennom overskriftene «åpningsspørsmål», «knyttet til forskningsspørsmål» og «avsluttende spørsmål». I det semi-strukturerte kan man også stille oppfølgingsspørsmål for å skape rapport med informanten (Silverman, 2020, s. 177). Dette ble gjort dersom jeg som forsker ikke var sikker på å ha oppfattet informanten slik han eller hun mente å bli oppfattet. På den måten kunne jeg sikre at jeg ikke tok med meg noen forståelser eller antagelser som var feilaktige, og gi informanten rom for å justere gjennom å bekrefte eller korrigere. Intervjuguiden sikret en viss likhet i gjennomføringen av intervjuet, beholde retningen og ga meg som forsker mer rom for å lytte.

Selv om intervjuguiden er utviklet på forhånd, vil selve intervjusituasjonen variere fra informant til informant. Dette omtales som den intersubjektive situasjonen. Den tillater informanten å komme med temaer eller utsagn som forskeren kanskje ikke hadde forventet på forhånd, men som synes viktige for informanten. Dermed er de også viktige for studien. Det er viktig som forsker å ta stilling til hvordan man forholder seg til data som kommer fra den intersubjektive situasjonen (Tjora, 2018, s. 114, 148-150). Gjennom at intervjustørsmålene var formulert åpent, ga det informantene rom for å forstå spørsmålene på ulikt vis. Det ble raskt tydelig for meg som forsker at det var med på å gi informantene rom til å svare ut fra seg selv, og ikke ut fra en spesifikk formulering. Det var med på å gi dataene flere nyanser ut fra den intersubjektive situasjonen.

Informantene valgte selv om de ønsket intervjuet over video eller gjennom å møte meg som forsker fysisk. Her valgte alle å møtes fysisk. Informantene valgte også selv hvor de ønsket å ha det, og jeg som forsker var fleksibel på dette for å imøtekomme informantenes ønske. Dette var noe jeg som forsker håpet kunne bidra til at de følte seg trygge i situasjonen. Ett og ett intervju ble gjennomført personlig, og jeg holdt meg åpen til tema som kom ut av den intersubjektive situasjonen. Mot slutten av intervjuet ble deltakerne gitt muligheten til å belyse tema som kanskje ikke hadde kommet så godt frem, stille spørsmål til meg og fortelle om hvordan det hadde vært og blitt intervjuet. Her var det utelukkende positive tilbakemeldinger. Intervjuene varte fra 20 til 60 minutter, og ble tatt opp på digital båndopptaker og transkribert fortløpende. Dette var alle informanter oppmerksomme på i forkant av at de takket ja til å delta.

Etter intervjuene satt jeg som forsker igjen med en følelse av at informantene hadde delt store deler av livet sitt, alt de har vært igjennom og hvordan det har vært for dem. Det å tørre å åpne seg på en slik måte gjorde meg som forsker ydmyk, og tydeliggjorde viktigheten av å vise deres historie respekt og verdighet gjennom studien. Det er noe jeg tror var en viktig opplevelse å ha med seg inn i arbeidet med datareduksjon. Denne bevisstheten har bidratt med mange refleksjoner om hvordan det var lurt å gå frem med datamaterialet i transkriberingen og videre analysen. Det har også vært viktig for å bevisstgjøre meg som forsker på egne tanker og refleksjoner opp i mot informantene sine, skille disse, og valg av teorier og videre retning for studien.

3.2.4 Transkribering

Å transkribere betyr å gjøre lyd- eller videoopptak om til tekst (Tjora, 2018, s. 266), og gjennom et lydopptak og videre detaljerte transkriberinger sikrer forskeren tilgang til

sentrale detaljer fra intervjuet (Silverman, 2020, s. 354). Samtidig som jeg gjorde transkriberingene, fjernet jeg også detaljer hvor informantene kunne kjennes igjen – som navn, bosted, navn på organisasjoner, kommunenes navn, byer og dialekter. Dette ble erstattet med fiktive navn, og eksempelvis Organisasjon A, Skole B eller By C. Alle transkriberingsnotater er på bokmål, også sitater fra transkriberingsnotatene som trekkes frem i presentasjon av funn. Disse hensynene er tatt for å gjøre informantene mindre sårbare i studien, og sørge for at de ikke kan gjenkjennes fra detaljer som kommer frem. Etter alle intervjuene var transkribert, og dobbeltsjekket for eventuelle glipper, slettet jeg lydopptakene. Etter transkribering forholdt jeg meg derfor kun til anonymiserte data.

3.3 Analyse

Innen kvalitativ metode tilbyr analysemetode en dybdeforståelse for data som er samlet inn, og åpner for identifisering av mønstre, fleksibilitet og videre tolkning når data analyseres. Det innebærer alltid å redusere datamengde, og som forsker er analysemetode et viktig valg. Det påvirker bearbeiding av data og videre representasjon av data (Lindseth & Nordberg, 2004, s. 148-149; Ryen, 2002, s. 145). Under vil jeg gå inn på valgt analysemetode for studien, og hvordan jeg som forsker valgte og gjennomførte denne i praksis.

Jeg valgte å følge Lindseth og Nordberg (2004, s. 149-151) sin fenomenologisk-hermeneutisk analysemetode. Det er en analysemetode som er flittig brukt på tvers av de ulike kvalitative tilnærmingene. Det er fordelaktig at man som forsker forsøker å ha en fenomenologisk holdning, for å åpne seg for å forstå fenomenet. Hermeneutikk er en måte å fortolke fenomener på, og en fortolkning av konteksten i fenomenet skal være førende for hvordan data presenteres. Som forsker er det omtrent uunngåelig å tolke informantens utsagn for å finne en mening (Lindseth & Nordberg, 2004, s. 148-149; Sloan & Bowe, 2014, s. 1296). Dette bør utføres med forsiktighet og oppmerksomhet fra forskeren sin side for å sikre tillitt til funnene (Castleberry & Nolen, 2018, s. 808). Ut fra studiens vitenskapsteoretiske forankring, og et ønske om å forstå et fenomen gjennom bearbeiding av tekst i transkripsjoner, er en fenomenologisk-hermeneutisk analysemetode et naturlig valg for min studie.

Videre trekker Lindseth og Nordberg (2004, s. 149-151) frem tre sentrale steg som forskeren skal følge gjennom analysemetoden. Stegene legger grunnlaget for valg underveis i analyseprosessen. Steg 1 er å danne seg en naiv forståelse av teksten, gjennom å lese den flere ganger for å få tak i meningen som uttrykkes i sin helhet. Dette krever at forskeren har åpent sinn og et fenomenologisk blikk i møte med transkriberingen. Den naive forståelsen er ansett som et utgangspunkt for steg 2, og i det andre steget forsøker forsker å identifisere mønstre gjennom en strukturell analyse. Videre deles mønstre inn i tema, kanskje også ulike undertemaer. En sammenligning for likheter og ulikheter på tvers av informantenes intervjuer er viktig for å finne helhetens mønster. Det medfører forskerens fortolkning av datamaterialet, opp mot det som forstås å være den naive forståelsen. I steg 3 handler det om å forene steg 1 og 2 – den naive forståelsen opp mot temaer og undertemaer, og dette gjøres gjennom en ny gjennomlesing med et så åpent sinn som mulig. Her skal forsker være bevisst og kritisk til egen forforståelse, og samtidig se om resultatene fra steg 1 og 2 samsvarer. Om disse er forskjellige, leser man på nytt over teksten med strukturanalysen som bakteppe, og justerer den naive forståelsen i en vekslings mellom del og helhet til man finner samsvar

(Lindseth & Nordberg, 2004, s. 149-151). I følgende del vil jeg redegjøre for hvordan dette ble gjennomført av meg som forsker.

3.3.1 Analyseprosessen

Før jeg startet med analysen forsøkte jeg etter beste evne å løsrive meg fra egne forforståelser og antagelser, og finne et åpent og nøytralt sinn. Jeg begynte med å lese de ferdige transkriberingene for å forsøke å få tak i en naiv forståelse, i henhold til Lindseth og Nordberg (2004, s. 149) steg 1. Jeg sørget for å ha god tid, sitte uforstyrret og tok ett og ett intervju for seg selv. På den måten ville jeg kunne konsentrere meg om å finne dybden i meningsinnhold for hvert intervju. Jeg valgte å notere beskrivende stikkord fra gjennomlesingen, og passet på at jeg mellom hvert intervju ikke hadde mulighet til å se stikkord eller andre notater fra andre intervjuer. Dette for å kunne holde fokuset på en del av gangen. Da alle var lest, så jeg kjapt over stikkordene for å danne meg et bilde av en helhet i de naive beskrivelsene jeg hadde kommet frem til. Den naive beskrivelsen ga meg som forsker et innblikk i hva informantene egentlig fortalte om og ga meg både et del- og helhetsinntrykk i forkant av den strukturelle analysen.

For steg 2, den strukturelle analysen, valgte jeg å gå for å lage meg et helt nytt dokument i Word å arbeide i. Her ordnet jeg en tabell inndelt i 5 kolonner – fra venstre; tema, sub-tema, kode, sitat og informant. Her startet jeg med å gå gjennom intervjuene på nytt, også hver for seg. Denne gangen for å finne det som Lindseth og Nordberg (2004, s. 149) omtaler som meningsenheter, for eksempel del av setning, hel setning eller flere setninger. Jeg hentet hele eller deler av teksten som representerte en meningsenhet ut fra transkriberingsnotatet, og limte det inn i tabellen under sitat. I kolonnen til høyre for sitatet noterte jeg informantens fiktive navn. Samtidig tildelte jeg en kode til venstre for sitatet. Koden fortalte noe om hva enheten inneholdt, for eksempel utenforskap, mestring og bidrag – for å nevne noen. Jeg forholdt meg på dette tidspunktet kun til de tre kolonnene kode, sitat og informant. Da alle intervjuene var gått igjennom hver for seg, brukte jeg funksjonen «sortere» i Word, og valgte å sortere kolonne 3 – kode. Dermed havnet kodene i alfabetisk rekkefølge, med tilhørende sitater fra informantene. Det gjorde det lettere å se hvilke informanter som hadde likheter og forskjeller i sine utsagn, eller om det var plukket ut to sitater fra samme informant som sa noe det samme. Dermed ble det lett å identifisere fellestrekk, ulikheter og nyanser mellom utsagn og koder.

Ut fra dette ble det gjennomført en videre tematisk sortering, hvor jeg tok for meg én kodegruppe av gangen. Da tok jeg i bruk de to kolonnene tema og sub-tema, for å beskrive hva informantene egentlig snakket om. Etter å ha gjennomgått kodene, sto jeg igjen med 15 tema, med 2 – 3 undertema hver. For å foreta en videre reduksjon, ble de 15 temaene skrevet på et blankt ark jeg hadde på bordet foran meg, klipt ut og lagt foran meg på bordet. Dette i et forsøk på å se et mønster i disse, slik at noen hovedtema kunne identifiseres ut fra de 15 temaene. Da kom jeg frem til at de 15 temaene kunne stå som undertema. Resultatet av dette ble tre hovedtema; «en følelse av å ikke være med i mengden», «å bidra for å skape verdi» og «opplevelser i møte med veiledning». Videre ble det synlig at de 15 undertemaene også kunne sammenfattes, og de ble etter en videre prosess redusert til 10 undertema. Som forsker var dette et steg som var spesielt vanskelig for meg, fordi jeg hadde en følelse av at det lett kunne skje reduksjon på bekostning av meningen informantene hadde fortalt om. Jeg var observant på mine egne valg, slik at jeg på best mulig måte kunne sørge for at informantens mening ble

bevart gjennom datareduksjonen (Ryen, 2002, s. 155). Dette vil kunne være med på å sikre tillit til funnene (Castleberry & Nolen, 2018, s. 808).

I det tredje steget skal man på nytt lese igjennom transkriberingen og den naive forståelsen, og reflektere over disse opp imot hovedtema og undertema som er kommet frem i den strukturelle analysen. Dersom disse stemmer overens og har samsvar, kan man kalle analysen for komplett. I mitt tilfelle, relaterte mange av stikkordene til de tre hovedtema og tilhørende undertema. Dermed vurderte jeg det til at det var samsvar mellom det naive inntrykket og resultatet fra den strukturelle analysen. Dette steget skal også gjøres med et så åpent sinn som mulig, med bevissthet over egne forforståelser og egne forståelser dannet underveis (Lindseth & Nordberg, 2004, s. 149). Derimot hevdes det at man som forsker bare kan være bevisst noen aspekter av eget sinn, og ikke alle. Det er umulig å være helt fri fra vår egen forforståelse (Postholm, 2004, s. 3). Derfor er det viktig å reflektere kritisk over egen forskning, noe jeg nå vil gå over til.

3.4 Forforståelse

I kvalitativ metode tas gjerne valgene underveis i prosessen, og forskerens beredskap for å se og håndtere etiske utfordringer som følge av avgjørelser er sentral (Collins & Cooper, 2014, s. 91). Gjennom å arbeide for at teksten er transparent, åpner man som forsker opp for at andre skal kunne ta en vurdering av forskningens kvalitet. Her er det viktig å gi godt innblikk i valg som er tatt underveis, og synliggjøre vurderingene som ligger bak (Tjora, 2018, s. 248). Som forsker kan jeg være bevisst min egen forforståelse, og klargjøre denne for meg selv og for andre, noe Collins og Cooper (2014, s. 90) omtaler som refleksivitet. Det er et konsept som betegner prosessen med kritisk selv-refleksjon på egne forforståelser, teoretiske predisponeringer eller preferanser. Som forsker er dermed evnen til selvrefleksjon rundt egen forforståelse for fenomenet viktig gjennom forskningsprosessen. Det for å kunne redegjøre godt for egne valg og vurderinger, og arbeide for transparens som vil styrke troverdighet for leseren.

Det var viktig for meg å forholde meg så nøytral som mulig, noe jeg gjennom studien synes har vært vanskelig. Å balansere min egen bevissthet og forforståelse, mellom å være for kritisk eller å ikke være kritisk nok til meg selv, var viktig å tenke på i møte med mine data. Det for at informantene skal kunne bære egen mening, og videre ikke redusere viktige funn fordi jeg som forsker var for kritisk til egen objektivitet. Dette er et viktig, forskningsetisk hensyn, og jeg vil gå grundig inn på dette under forskningsetikk.

3.5 Studiens kvalitet: Pålitelighet, gyldighet og overførbarhet

Transparens kan videre sees i sammenheng med forskningens pålitelighet, et annet av kriteriene som bidrar til å sikre kvalitet i forskningen og dernest god forskningsetikk. Pålitelighet handler om forskningsprosjektet interne logikk, og den styrkes gjennom å redegjøre for hvorfor man definerer gitte funn som sentrale, og om disse hadde vært de samme om en annen forsker hadde samme datagrunnlag (Tjora, 2018, s. 231, 235-238). Postholm (2004, s. 3) trekker frem hvordan man som forsker er uløselig koblet til sine forforståelser. En vurdering fra en annen forsker kan bidra til å styrke studiens kvalitet dersom sentrale funn er like. Dermed kan det tenkes at god transparens og pålitelighet krever god redegjørelse for valg, men at de ikke i seg selv er gode nok til å sikre kvalitetens helhet. Det kreves derfor også at forskeren er grundig, nøyaktig og godt kjent med seg selv og sine egne forforståelser i forkant og underveis i prosjektet. Dette for å

kunne redegjøre for pålitelighet på en måte som gir god synlighet for leseren. I min oppgave er det derfor viktig at jeg er åpen rundt valg i den metodiske fremgangsmåten, og videre behandling av data og analyseprosessen. Jeg fulgte Lindseth & Nordberg (2004, s. 149-151) ned til detaljer. Dette er noe som kan tenkes å ha styrket min pålitelighet, da solide og respekterte datainnsamlings- og analyseteknikker kan bygge pålitelighet i forskning (Castleberry & Nolen, 2018, s. 808).

Gyldighet er også et kvalitetskriterium som trekkes frem av Tjora (2018, s. 232-234), som knyttes til hvorvidt forskningen svarer på de spørsmålene man faktisk prøver å stille. Den styrkes gjennom begrunnelse av valg, og henger slik sammen med transparens og pålitelighet, i tillegg til en vurdering på om studien tjener sin hensikt. Informantene har meldt seg opp på en gitt studie slik den i utgangspunktet så ut. Det blir da viktig som forsker å sørge for at studien holder den røde tråden, for at informantene ikke blir representanter for noe de egentlig ikke har ønsket. Her er blant annet intervjuguiden viktig, for å holde datainnsamlingen til ønsket fokus for alle informanter. Noe som kan sies å ha styrket studiens gyldighet er også oppfølgingsspørsmålene, som ga informanten mulighet til å korrigere eller bekrefte utsagn.

Forståelsen forskeren utvikler i et forskningsprosjekt kan også være relevant i andre situasjoner og derfor ha relevans utover den enkelte studien. Dette er det som omtales som overførbarhet, et konsept som betegner studiens mulige relevans i lignende kontekster eller lignende sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 194). Et argument her er at i hvilken grad funnene er relevant utover det som er studert, avhenger av kvaliteten på studien i seg selv. Som forsker har jeg forsøkt å arbeide for transparens gjennom studien i redegjørelse av valg, og sikre tykke beskrivelser gjennom åpne spørsmål. Forskeren har et ansvar for å arbeide for transparens og kvalitet, og det er opp til leseren å vurdere graden av overførbarhet (Nadim, 2015, s. 136). Overførbarhet er på tross av dette et nyttig kriterium til hjelp for forskeren, for å ta stilling til hvordan studien treffer samfunnet og videre etiske aspekter. Dette fordi etiske problemstillinger i kvalitativ forskning gjerne oppstår som følge av kompleksiteten i å forske på subjektet, og videre plassere dette i samfunnsperspektiv (Brinkmann & Kvale, 2005, s. 158). For å ha en god kvalitativ forskning ser vi fra disse kriteriene viktigheten av å ha de etiske hensynene ivaretatt, disse vil jeg nå gå inn på.

3.6 Forskningsetikk

Forskningsetikk har å gjøre med alle sammenhenger hvor forskning møter etiske problemstillinger - hvilke verdier og normer som skal gjelde for vitenskapelig virksomhet, hva er god forskningspraksis eller hver enkelt forskers ansvar (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 268-269). I relasjon til dette hevder Chowdhury (2015, s. 143) at forskningsetikk har en klar kobling til vurdering av kvalitet innen kvalitativ forskning. Dette kan være lett å avgjøre om man ser på de direkte konsekvensene av forskningen her og nå, men heller vanskelig om man forsøker å se på de langsiktige konsekvensene (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 27). Studien er godkjent av SIKT (tidligere: NSD) med referansenummer 770690 (vedlegg 1) hvor studien er vurdert å kunne deles trygt i dag og i fremtiden.

Innen forskningsetikk er blant annet innhenting av informert frivillig samtykke sentralt, og viktigheten at forskningsobjektet enighet i å delta i prosjektet, informasjon om forskningens karakter og deres rett til å trekke seg når som helst (Brinkmann & Kvale,

2006, s. 167). Hver informant har signert et samtykkeskjema (vedlegg 3) i forkant av intervjuets gjennomførelse, etter at vi hadde snakket oss igjennom det sammen og de hadde stilt eventuelle spørsmål. Informantene ble på nytt gjort oppmerksom på at deltakelse er frivillig, at de når som helst kunne trekke seg. Da ville all behandling av deres datamateriale bli avsluttet. Det ble nøye presisert at dette ikke ville ha noen konsekvenser for informanten, verken å trekke seg eller å dele erfaringer.

Brinkmann og Kvale (2006, s. 167) trekker også frem at å arbeide for konfidensialitet er et viktig hensyn. I min studie vises dette gjennom anonymiseringen som ble redegjort for under «3.3.4 Transkribering», og vil videre vises gjennom presentasjon av funn, hvor informantene har fått fiktive navn. Dette er viktig for å sikre at informantene ikke skal kunne gjenkjennes på data og funn som presenteres i studien. Guillemin og Gillam (2004, s. 226) poengterer at det også kan omhandle relasjon mellom forsker og informant, og hvordan den ser ut i praksis. Underveis var det viktig at jeg som forsker var bevisst på min rolle som intervjuer, og ikke for eksempel rådgiver. Intervensjoner som kan være fristende å ta som rådgiver, vil være uetiske i et intervju da det vil søke etter mer og kanskje annen informasjon enn det informanten forsto ut fra spørsmålet. Jeg har også vært observant på min egen rolle dersom jeg stilte oppfølgingsspørsmål, at de kun var oppklarende for å sikre riktig forståelse, og ikke gjennom en rådgivers tankegang.

Å være observant sin egen rolle som forsker er også viktig i møte med grupper som kan være sårbare. Da er det viktig å nærme seg datainnsamlingen med empati og omsorg (Shaw et. al., 2020, s. 289-290). Her var jeg nøye på å presisere informanten til enhver tid bestemmer hvor mye som deles, slik at ikke mitt ønske om å få tak i datamateriale overstyrer effekter det kan ha på informantens liv. Likedan er det viktig å være observant på forskerens egen tilhørighet, enten som insider eller outsider til temaet og gruppen, og hvordan det kan ha implikasjoner på informanten (Shaw et. al., 2020, s. 289-290). Å bygge tillit til informantene som outsider til temaet var derfor viktig. Å være outsider som forsker bidro det til at jeg stilte med et åpent sinn til erfaringer og opplevelser. Videre er det også viktig å tenke på hvordan kunnskapen som produseres vil sirkulere i kulturen, og påvirke mennesker og samfunn (Brinkmann & Kvale, 2006, s. 167-168). Som forsker har det for meg vært viktig å sørge for at informantene ikke blir stående som representanter for samfunnsaspekter de ikke egentlig vil eller kan stå inne for (Brinkmann & Kvale, 2006, s. 169). Her var det viktig for meg som forsker å være bevisst i datareduksjonen (Ryen, 2002, s. 155), slik at disse ikke gikk på bekostning av informantenes sentrale budskap.

4 PRESENTASJON AV FUNN

Denne studien handler om opplevelser og erfaringer knyttet til å stå utenfor viktige samfunnsområder, som utdanning eller arbeid. Analysen av datamateriale resulterte som kjent i tre hovedtemaer, med undertema;

(1) En følelse av å ikke være med i mengden: «følelsen av å stå utenfor», «å gi for mye av seg selv» og «hva tenker de egentlig om oss?»

(2) Å bidra for å skape verdi: «å skape ringer i vann», «det sosiale med å ha en jobb å gå til» og «å ha noe meningsfylt å gjøre»

(3) Opplevelse i møte med veiledning: «ulike opplevelser i et tidsperspektiv», «trygghet og stødighet i stødighet», «positiv og negativ økonomi» og «kommunikasjon på tvers av kompetanseområder».

Under vil jeg trekke frem funnene etter rekkefølgen de ble presentert over. Hovedtemaene, som vist over, gjenspeiles i overskriftene, og underoverskriftene representerer undertema. Sitat vil trekkes frem for å illustrere funnene.

4.1 En følelse av å ikke være med i mengden

Under dette funnet har jeg tre undertema: «følelsen av å stå utenfor», «å gi for mye av seg selv» og «hva tenker de egentlig om oss?». Utenforskap ble raskt fremtredende som en følelse i seg selv, men også som kilde til en rekke andre følelser. En følelse av utbrenthet pekte seg ut som et betydelig moment for noen informanter. Til sist trekkes det frem hvordan informantene ser på samfunnet vårt, og tanker deles rundt hvordan «de andre» tenker om dem utenfor.

4.1.1 Følelsen av å stå utenfor

Informantene var opptatt av følelsen av å stå utenfor. Et tydelig fellestrekk blant informantenes utsagn var at de har opplevd utenforskap. Dette var noe de knyttet til en følelse av å ikke være med i mengden. Sara uttrykte: «(...) i ordet så er det det at du er ikke med i mengden, på en måte.». Flere nevner også at et viktig aspekt er å ikke føle tilhørighet til et større fellesskap, men at de heller er tilskuere til samfunnet. Her trekkes både storsamfunnet frem og følelsen av å skille seg ut, og de små, hverdagslige tingene som å stå opp om morgenen fordi man skal på jobb, drikke kaffe med kollegaer eller kjøre barn til skole før jobb. For Mia kjennes det som at man må skape noe eget, ved siden av alle andre: «Det er den følelsen av at samfunnet går sin gang ... uten deg. At alle lever sine liv og gjør sine ting på dagtid, mens du må på en måte skape ditt eget på dagtid.» Jon trekker frem ulike årsaker til følelsen:

«(...), en følelse da som kan ligge hos en gruppe personer som har falt utenfor det som vil bli sett på som et normalt A4-liv da. (...), enten det er sosiale problemer, enten det er arbeid, om det er sykdom eller forskjellige grunner» (Jon)

En følelse av utenforskap hos informantene har mange ulike årsaker - sykdom, sosiale problemer, eller at man ikke er i arbeid. Tora poengterte utenforskap i sosiale sammenhenger: «(...) ja det er klart du føler jo på utenforskap i forhold til det sosiale, sant (...), ... det vises ikke utenpå deg». Her tenker hun på samtaler i sosiale sammenhenger kan føre til at de som ikke allerede vet, stiller spørsmål ut fra et ønske om å vite eller skjønne. Dette er forståelig, sa Tora, men samtidig kan dette føre til at hun unngår sammenkomster. Det for å slippe å forklare akkurat hvorfor hun ikke jobber,

eller ikke deltar som alle andre. Det er en vanskelig balansegang, da Tora egentlig er utadvendt og glad i å møte nye mennesker.

Som en nyansert til dette trekker Leon frem at utenforskap ikke trenger å være utelukkende negativt. Han påpeker at dersom man ikke ønsker å være med i et større fellesskap, og kanskje trives godt i eget selskap, kan det være riktig å stå utenfor fellesskap man kanskje ikke identifiserer seg med.

«(...), men samtidig så føler jeg at det trenger ikke bestandig å være negativt. Det kan være positivt også, det kommer jo an på – om man er ekstremt introvert, da kan jo det her utenforskapet være drømmen, på en måte.» (Leon).

Videre forteller Leon om at han føler på å ha valgt utenforskap noen ganger, gjennom å gjøre noe som går i mot det samfunnet mener er innenfor A4-rammene. Her trekker Leon frem kreativiteten sin, interesser for spesiell musikk og en spesiell type bøker. Han presiserer at denne typen utenforskap for han var positiv.

Å føle på utenforskap hadde for informantene også gitt flere andre følelser. Tora forteller om hvordan det kan påvirke den psykiske helsen: «Så, men det er klart, det går utover ... psyken. (...) det er jo en ensomhet. Og så en sorgfølelse, for jeg tenker jeg er jo helt udugelig.». Selv om hun vet at hun har familie, venner og barnebarn, kommer det perioder hvor alt føles håpløst og ensomt. I slike situasjoner kan det hjelpe å huske på de man har rundt seg, og snu tankegangen til å bli positiv. Det gjør noe med henne som menneske. Mia forteller også om å huske at man har mange mennesker rundt seg.

«(...) og det kjenner jeg litt på når vi snakker om det, og nå det her med at det kreves en landsby for å oppdra et barn som man sier, men egentlig skulle vi alle ha hatt en landsby.» (Mia)

Å ikke ha arbeid bidro for noen informanter med stress og press. Flere har forsøkt enten en eller flere typer arbeid og utdanningsretninger, eller vært usikre på karrierevalg. Det å ikke treffe blink, eller finne det de brenner for, gir en følelse av å mislykkes, og at man ikke kan holde seg innen «normen» med å være en del av samfunnet. Ole forteller: «(...) det er jo litt sånn norm og ... å ha noe iallfall. Så det presser jo litt på, selvfølgelig.» Jon forteller om en lik erfaring, også en kilde til stress og press.

«Før, når jeg gikk ut av videregående og ikke hadde noe konkret plan på hva jeg skulle gjøre, så var det veldig stress rundt det (...) og desto mer jeg stresser med det desto vanskeligere blir det, det blir tyngre å ha med å gjøre, det blir ... kjipere om man prøver, men finner ut at det ikke fungerer.» (Jon)

Utenforskap hadde også med seg et økonomisk aspekt, i forhold til å ikke kunne stille på lik linje som alle andre. For flere av informantene bunnet dette i stønader fra NAV, som de mottar av ulike årsaker.

«Og så er det jo utenforskap også mye knyttet til det her med dårlig økonomi. Å være fattig da, og på en måte innse at sjansene dine for å få ... fordi at det gjør at det er så mange ting du ikke kan gjøre.» (Mia)

Privatøkonomien kan slik være med på å sette rammer for hva en selv eller familien har mulighet til å delta på, og slik skape en terskel for å kunne delta i fellesskap. For Mia og hennes familie er dette noe som er med på å styrke en opplevd forskjellighet fra et fellesskap.

4.1.2 Å gi for mye av seg selv

Over har informantene omtalt utenforskap som følelse i et komplekst bilde, og som kilde til flere følelser. Å føle seg utbrent pekte seg ut i funnene. Mia forteller om en periode i livet hvor hun jobbet altfor mye. Dagen startet med å jobbe i den faste stillingen, og dermed gå hjem og jobbe på gården hun drev. Hun opplevde at hun ga for mye av seg selv, noe hun forklarer gjennom sin egen personlighet: «(...) for jeg en personlighet som har en tendens til å brenne meg ut, fordi jeg brenner så veldig sterkt for så veldig masse.». Til slutt klarte hun ikke å jobbe mer, og falt utenfor arbeidslivet. Dette er noe flere trekker frem, at det er lett å presse seg lenger enn man bør gjøre, fordi de virkelig vil gjennomføre noe.

«Jeg er jo egentlig ganske sånn ... dreven person. Og ... jeg kan lett presse meg litt for mye og bare fordi jeg er sta. Hvis det er noe jeg har lyst til å gjøre, så skal jeg gjøre det.» (Ole)

Tidligere har vi sett hvordan det ble trukket frem som viktig å ha arbeid. Å ha en jobb bringer med seg arbeidsoppgaver, og det gjør at man er opptatt med noe. For Tora tok dette overhånd, og fremfor å ta tak i alt som skjedde rundt henne, jobbet hun heller enda mer: «(...) men når det var stille rundt meg så begynte jeg å kjenne på ting, sant. Så ... så det var jo en form for utbrenning, og det tok jo veldig lang tid da». Det gjorde at hun til slutt tømte batteriene sine.

«Jeg kimser ikke lenger når jeg hører at noen har møtt veggen. Jeg har jo tenkt før at det er bare å ta seg sammen og hvile litt så er man på føttene igjen. Jeg unner ingen det.» (Tora)

Det er noe som har tatt lang tid for henne å komme tilbake fra, og dette er en opplevelse som har satt sitt merke i minnet. Det er noe som har vært medvirkende til at Tora ikke står i arbeid i dag.

4.1.3 Hva tenker de egentlig om oss?

Det kom frem fra funnene at informantene bruker tid på å tenke på hvordan «alle andre» ser på dem. Noen informanter opplevde at samfunnet preges av mistenksomhet og mistillit til de menneskene som er syke, arbeidsledige, faller av utdanning eller som av andre grunner står utenfor. Mia forteller: «Jeg tror vi har en grunnleggende mistillit i samfunnet, (...), jeg tror det er mye sånn vil de egentlig ikke jobbe, vil de bare gå hjemme, er de egentlig late (...).». Tora forteller noe likt til dette: «(...) slutte å mistenke mennesker, om de sier de er syke, så tro på de. For jeg tror de aller fleste har lyst til å jobbe om de kan.». Dette ga informantene en følelse av å ikke bli trodd på, og at det å havne utenfor resulterer i ulike antagelser. Samtidig forteller Mia om hvordan samfunnet i dag er opptatt av å vise seg frem fra sin beste side: «Og det her ræsersamfunnet der man skal vise seg frem fra sin beste side, det er ikke bra hvis man har helseutfordringer (...).». Det bidrar lett til at man ikke føler seg bra nok, at man ikke

kan opprettholde den samme fasaden som andre, og at man ikke får vist frem prestasjoner på samme måte.

4.2 Å bidra for å skape verdi

Informantene var opptatte av å bidra til samfunnet. Det ble derimot fort tydelig at det å bidra kunne være mye, derav undertemaene «å skape ringer i vann», «det sosiale med å ha en jobb å gå til» og «å ha noe meningsfylt å gjøre» for å sortere informantenes erfaringer og opplevelser.

4.2.1 Å skape ringer i vann

Informantene synes det var viktig å føle at de var en del av samfunnet, og det var noe de kunne gjøre gjennom å bidra på ulike måter. Dette er noe som blant annet Sara uttrykker: «Alle bidrar jo på sitt vis». Med dette viste hun til hvordan alle mennesker har en plass i samfunnet. Jon forteller videre om en åpenhet rundt hvordan man velger å bidra til samfunnet, og at dette er noe man kan gjøre på mange ulike måter.

«(...) hva nå enn man vil legge i det som er med og på en måte får samfunnet til å gå rundt da. (...) ... det er kanskje litt sånn man ser på det innenfor de A4 rammene da, men alle har jo en rolle å spille i samfunnet.» (Jon)

Noen av informantene vektlegger arbeid som et viktig bidrag til samfunnet. Dette tillegger et økonomisk aspekt i funnene, og omtales her som å yte noe i form av arbeidskraft. Tora forteller: «Ja det er jo at du bidrar til samfunnet, at du yter noe. At du er i arbeid, yter, sant ... at du får lønn, betaler skatt ut av det og bidrar til fellesskapet.» Slik blir det en sirkel, hvor personen bruker penger i samfunnet på ytelser og jobber, man bidrar til fellesskapet og mottar lønn i bytte. Ole forteller om det samme, men legger til at det er en endring etter å ha fått jobben han har nå: «Det er å bidra, da. Til samfunnet da ... man gjør jo ikke det om man bare sitter hjemme heller. Så ... når jeg har fått jobb nå så bidrar jeg jo noe, iallfall.»

Å delta i samfunnet var også et personlig prosjekt, hvor fokuset legges på at det gir en god følelse å bidra med noe som var givende for ikke bare en selv, men også for andre. Jon forteller: «(...) kjenner en veldig god følelse av muligheten til å ... gi tilbake til en plass som betydde veldig mye for meg da.». Videre brukte to informanter samme metafor, og omtaler dette med å «skape ringer i vann». Mia trakk frem dette: «For meg så handler det mye om at det jeg gjør skal ha en verdi i større ringvirkninger enn meg selv og min familie. (...) de ringene jeg skapte i vann skulle bre seg utover til mange andre mennesker.». På den måten føler informantene seg verdifulle for noen andre, som i neste omgang gir verdi og energi tilbake til dem.

«For folk som har slitt med depresjon. Og når jeg klarer å få ... få de ut fra og litt bort fra det destruktive tankekjøret, at ... jeg da bidrar til ... for det blir som ringer i vann det på en måte, som sprer seg utover.» (Leon)

Hvor viktig de tenkte det var å delta i samfunnet, ble for noen en kilde til å kjenne på press. Dette kom til syne på ulike måter, og for noen av informantene handler det om en følelse av at alderen går fra dem. Dette uttrykkes av Tora: «Jeg kjenner jo på alderen og sånt ikke sant, (...) altså, ting tid og årene flyr av gårde, det går så fort på mange

måter.» De ønsker gjerne å komme seg ut i arbeid igjen å bidra, og har motivasjonen med seg. Men, innerst inne vet at de trenger enda litt mer tid for å bli frisk nok til å tåle å stå i jobb.

«Jeg vil si jeg er ganske motivert ja. Men jeg føler jo jeg har vært motivert hele tiden for jeg har jo noen år igjen å jobbe før pensjon. Så har jo følt at jeg har noe å tilby arbeidsmarkedet.» (Leon)

For Jon var tankene rundt alder uttrykt på en litt annen måte: «Jeg er jo i en litt sånn spesiell alder, 20-årene, der det er mange rundt meg som på en måte begynner å få et etablert liv, da.» Han fortalte om å se andre på samme alder være ferdig med sin utdanning, har funnet seg en fast jobb og noen å dele livet sitt med. Dette gjorde også at han kjente på presset til å skulle ha fått til det samme, og selv står han og har vært usikker på yrkesvei en god stund. Selv om han uttrykte at han var klar over at ikke alle kan gå i samme tempo, tenkte han litt ekstra over sin egen situasjon.

4.2.2 Det sosiale med å ha en jobb å gå til

Erfaringer knyttet til arbeid var for flere informanter noe de så i sammenheng med mestringsfølelse. Både for å bidra, og å føle at man takler sin egen jobb på en bra måte. For Leon handlet det om å klare å yte 100% av tiden han er på jobb: «jeg vil gjerne yte 100% av tiden jeg er der. (...), det er ikke noe konkurransegreier, det er bare at ... det føles jo bra, (...). Det er veldig mestringsfølelse i det å.» Jon velger å dele det inn i kriterier som er viktig for han i en generell arbeidssammenheng, som gjør at han har lyst til å yte på arbeid for å tilføre seg selv og andre verdi.

«Det er vel to hovedkriterier som jeg på en måte vil at jeg skal kjenne på når det kommer til arbeid. Og det første er at det er noe jeg interesserer meg for. Men den andre som jeg stiller like høyt, om ikke høyere, det er at jeg føler at jeg gir noe tilbake.» (Jon)

Arbeid er også en kilde til sosial omgang med andre mennesker, utenfor sin egen husstand. For Sara, som jobber med mennesker, er dette noe hun får oppfylt gjennom hennes arbeidspraksis og pasientene hun yter tjenester for. «Nei det er jo hyggelig med det sosiale da, en god latter fra pasientene. Ja, sånne ting.» Det sosiale med jobb kan også dekket av kollegaer, og det å ha et godt arbeidsmiljø. Det er viktig å ha kollegaer man går overens med, med et godt læringsmiljø og som er åpne for nye mennesker.

«(...) arbeidsmiljø er det absolutt viktigste. Da står man ut med hva slags jobb det må være eller, lønna havner på tredjeplass på en måte, iallfall hos meg. For det er litt sånn arbeidsmiljø, og så jobb, så lønn.» (Leon)

Mia har stått uten arbeid en god stund, og har ikke arbeid i dag. Hun kjenner på flere ting som hun savner med det å ikke ha en jobb å gå til. Hun trekker også frem dette med å komme seg ut av sitt eget hus, og gjøre noe annet enn det man gjør hver dag. Samtidig savner hun å omgås andre mennesker, og her savner hun spesielt det med å føle seg sett av andre: «Det er trist med å ikke ha en jobb å gå til. Det der med den naturlige integreringen med andre mennesker, få brukt evnene sine (...). Ja ... bli sett da, å få tilbakemeldinger (...).» I omgang med andre gir de deg også tilbakemeldinger, på hvordan du har utført oppgaver eller hvordan du har opptrådd i det sosiale miljøet,

som både har gitt mestring og rom for å strekke seg mot å yte mer eller på en annen måte.

4.2.3 Å ha noe meningsfylt å gjøre

Over har vi sett på hvordan informantene hadde et felles syn på viktigheten av å bidra i samfunnet, og arbeid som en mulig arena å delta på. I funnene kom det også frem et synspunkt på samfunnsdeltakelse som noe annet enn tradisjonelt arbeid. Dette uttrykker Sara: «Det trenger ikke å være økonomisk. Men sånn frivillig ... frivillige ting også. Så ... ja, for da bidrar du til å hjelpe noen. Så det trenger ikke være arbeid, det må det ikke være.». Som vist kan bidrag også være frivillighet, og det å hjelpe uten at det er lønnet arbeid. Slik kan man også være med og forme et samfunn som man ønsker å ha.

Som nevnt tidligere har flere av informantene en vei å gå før de er klare for å forsøke seg på tradisjonelt arbeid. Her kommer frivilligheten inn i bildet for flere, som en mulighet en gang i fremtiden, eller som noe de allerede har engasjert seg i. Mia har stått uten arbeid i en periode, og ser på dette som en mulig start når helsa er med henne: «Nå har jeg jo tenkt litt på hvis jeg får helse til det, på en måte, er det noe frivillig arbeid i nærheten jeg kunne gjort, hadde jeg kunne vært leksehjelp (...). Det er noe som kan gi henne integrering med andre mennesker og være en måte å komme seg ut døra på.

For Tora var dette allerede en del av hennes hverdag. Hun har en fast søndag på omsorgscafeen, og hun påpeker at dette ikke er noe lønnet verv eller stilling. Det å kunne være der for mennesker, smøre matpakker til dem eller slå av en prat er noe som gir henne mye. Hun tar ofte ekstra kvelder. Det er også positivt at dersom hun ikke kan en dag, så er det ingen som må betale ut sykepenger til henne, eller noen som må leie inn ekstra. Det gir en følelse av at dørene er åpne uansett hvordan hun har det, og at belastningen med å ikke mestre noe ikke er der.

«(...) det var frivillighetsarbeid på omsorgscafeen. Men det er jo frivillig, så der har jeg jobbet- jeg jobber en søndag fast i måneden (...). Jeg må ha noe meningsfullt å gjøre, ihvertfall at ... det er den mest meningsfylte jobben jeg har hatt noen gang i hele mitt liv, faktisk» (Tora)

4.3 Opplevelser i møte med veiledning

Alle informantene hadde erfaringer med NAV og andre offentlige organisasjoner. Dette er organisasjoner som selger tjenester til NAV, eller legekontor, barnevern, psykisk helse og lignende. Det var variasjoner i grunnene til hvorfor, alt fra fysisk og psykisk sykdom, til ulykker eller å ikke ha truffet blink på utdanningsvalg. Allikevel kom organisasjonene frem som en sentral brikke i livet, og det er derfor inkludert som et hovedfunn. Herunder er underkategoriene «ulike opplevelser i et tidsperspektiv», «trygghet og stødighet i ustødighet», «positiv og negativ økonomi» og «kommunikasjon på tvers av kompetanseområder».

4.3.1 Ulike opplevelser i et tidsperspektiv

I møte med NAV forteller flere om at en nyanse mellom hvordan de blir møtt i et tidsperspektiv. Her siktes det til en opplevd forskjell på hvordan de ble møtt til å begynne med, og hvordan de blir møtt nå, eller før ytelsene ble avsluttet. Her forteller Ole om hans opplevelse da han kom i kontakt med NAV den første gangen. Der gikk han

igjennom systemet: «Fordi når de fikk satt arbeidsevne og sånt så var jeg egentlig ferdig og de går videre til neste person.». I et prosjekt gjennom NAV, etter satt arbeidsevne, har han fått tak i en fast stilling hos Bedrift A. Han deler noen tanker rundt de to ulike opplevelsene:

«De før var ikke så mye rettet mot å få komme ut i arbeid, det var mer på systemet og undervisningen og hva det er da, mens på det siste så var det mer hvordan kan vi hjelpe deg personlig istedenfor.» (Ole)

Tora har ved flere anledninger i livet hatt behov for støtte fra offentlige organisasjoner som NAV. Hun forteller om opplevelser av ulike saksbehandlere gjennom tiden som tjenestemottaker hos NAV. Hun har merket forskjeller i hvordan hun ble møtt, men velger å trekke frem at det også handler om hvordan saksbehandlere velger å løse jobben sin. Hun har sett betydelige, individuelle forskjeller i dette.

«Men det er veldig stor forskjell på saksbehandlere (...) noen gjør mer og yter mer enn andre og det har jeg jo merket godt, for jeg har hatt flere saksbehandlere oppgjennom. Og hun jeg har nå er jo veldig tilstede. Hun ser jo deg, det er ikke det at du er en i papirmøljen, hun er tilstede. Du går ikke på samleband.» (Tora)

Selv om flere av informantene trekker frem aspekter ved NAV, og omtaler det som å føle seg som en liten del i en stor papirbunke, forteller også andre informanter om opplevelsen med NAV som positiv for deres motivasjon og følelse av trygghet. Mia forteller: «Å få bli trodd, og hørt, og sett ... og det er det viktigste virkemidlet de har.». I tillegg uttrykker Leon:

«Jeg må jo si jeg har en veldig positiv opplevelse med NAV nå. (...) men nå, i dette tilfellet, er det på en annen måte. (...). De tar ting mer alvorlig, på en måte, du blir mer ivaretatt, du føler deg både sett og hørt sånn og det ... det er en trygghet.» (Leon)

Et fellestrekk her er betydningen av å bli trodd når de forteller om hvordan de har det. Det gir en opplevelse av å bli hørt, tatt på alvor og sett for den der er og det de trenger å bli sett for.

Ole ble syk for 10 år siden mens han enda holdt på med utdanningen sin. Nylig kom han ut i arbeid, men i møte med NAV trekker han frem at kapasiteten er for dårlig. Han erfarte lange ventetider, og når han var ferdig med ett opplegg ble han videresendt til neste person hvor han ventet i fire-fem måneder. Når man kommer inn på neste opplegg, så må man kanskje vente enda et par måneder før det starter opp.

«Så jeg tror vi kunne halvert hele forløpet med å bare få kommet inn med en gang da. (...) si at de siste 10 årene da så kunne man trukket fra 5 år kanskje da som man kunne sluppet å bruke på å sitte å vente.» (Ole)

Han har derfor tenkt mye på om han kunne kommet tilbake til utdanning eller arbeid tidligere, dersom ventetiden hadde vært kortere. Ole tenker kanskje 5 år kunne vært unngått av utenforskap om systemets kapasitet hadde vært høyere.

4.3.2 Trygghet og stødighet i ustødighet

Flere informanter hadde erfaringer med andre organisasjoner eller prosjekter, som solgte sine tjenester til NAV. For Ole, som deltok i en lokal organisasjons prosjekt, har dette vært til spesielt stor å komme tilbake til arbeid: «De har jo hjulpet meg mye med å finne ut hva jeg kan klare da (...).». De bisto med å få tak i den faste stillingen han er i nå. Dette er også noe Leon forteller om når det kommer til hans kontakt med en annen organisasjon enn NAV i hans lokalmiljø. Han startet der nylig, og de har bistått med å skrive CV, søke jobb og videre etablering av plan for arbeidsplass og arbeidsmengde innen en helt ny retning og nytt yrke.

«Og det Organisasjon A har gjort var jo det jeg på en måte forventet at de skulle gjøre. (...) altså hjelpe meg å se en del av arbeidsmarkedet som ikke jeg så selv.». (Leon)

Også i kontakt med disse organisasjoner trekkes trygghet frem som en positiv konsekvens. For Jon handlet dette også om en følelse av stødighet: «De gir meg en følelse av trygghet, av stødighet, (...) når jeg befinner meg i en situasjon som veldig mange på egen hånd mest sannsynlig hadde opplevd som veldig ustødig, da.». Organisasjonene er med på å se muligheter i en situasjon som kan føles fastlåst for informantene, og er med på å åpne dører til disse mulighetene, som et slags mellomledd. På nytt trekkes viktigheten av å føle seg sett og hørt frem, og Sara forteller om hvordan dette kan ha en sammenheng med å selv utstråle det man ønsker å få tilbake.

«De er blid, de er hyggelige, og det prøver jeg å være selv. Og som oftest så møter du jo det samme tilbake. Så ... ja. Jeg tror det går veldig mye på en selv.» (Sara)

Det trekkes også frem at det var momenter med tilbudene som ikke fungerte for alle. Aspekter som oppmøte hver dag, var noe som ikke var midt i blinken for Ole: «(...) det som ikke fungerte var bare at det var oppmøte hver dag. Så det var litt hyppig for meg da. Men bare det å ha et sted å møte opp hjelper mye på psyken og ... og sånt da.». Samtidig uttrykker han at det å ha et sted å møte opp var godt for psyken. I tillegg ble ulike behov og variasjoner i interesser omtalt, Jon forteller om forskjellige behov hos mennesker. Det gjorde at ikke alle kunne holde samme tempo mot å finne løsningen eller noe som fungerer for dem.

«(...), men vi er såpass individuelle som mennesker, vi har forskjellige behov, vi har forskjellige interesser og på en måte krav vi stiller til livet rundt oss da. (...). Så her kan vi ikke jobbe i samme tempo med alle. Det vil være forskjeller da.» (Jon)

Mia forteller derimot om en periode i livet hvor hun følte hjelpeinstansene var for fjerne. I en kommune hun bodde i før, hadde de ikke tilgang på noen psykolog. Når belastningen vokste seg stor, brukte hun fastlegen sin som samtalepartner. Dette var noe hun syntes var feil, både ovenfor fastlegen sin, men også av kommunen. Dette knytter hun til frustrasjon: «(...) og da kjente jeg på dette med at ... når du har så lyst på hjelp, men står og stanger hodet i veggen og ikke får den når du trenger den ... det var veldig frustrerende.». Dette er et bilde hun også nyanserer, og hun forteller om positive erfaringer med hjelpeinstanser. Der trekker hun spesielt frem barnevernet.

«(...) barnevernet har vært fantastisk. De har hjulpet med å betale barnehageregninger, (...) samtaler, altså pratet bare, få luftet tanker og rundt ting (...) forslag i forhold til fritidsaktiviteter. Jeg synes barnevernet her i kommunen har vært ... ja, helt fantastisk» (Mia)

4.3.3 Positiv og negativ økonomi

Informantene var enige om at økonomi er sentralt for å gjøre situasjonen deres lettere å stå i, og for å kunne ta seg råd til tjenester de trenger. Tora trakk frem at dersom folk har grunnbehovene sine dekt, så vil de bli mer kreative, løsningsorienterte, og det vil bli lettere å søke hjelp til å komme ut i arbeid: «Fysisk, psykisk og økonomisk og veien videre i forhold til arbeid og det. For har du de tingene på plass, både det økonomiske og arbeid og sånt så gjør det det lettere å få folk ut i arbeid.». Økonomi er en del av å få dekt behovene sine, gjennom å kunne handle seg mat, betale den dyre dieselen og strømregninga som kommer med jevne mellomrom, eller å gå til legen fordi de trenger det.

«Hvis folk har basalbehovene sine dekt så blir de mer kreative, de blir mer løsningsorientert, det er lettere å søke hjelp. Jeg har latt være å gå til legen fordi jeg ikke hadde råd til det når jeg trengte det.» (Mia)

Samtidig trekkes det frem vurderinger rundt satsene på de økonomiske ytelsene hos blant annet NAV. Her er satsene satt lavt, slik at man så vidt skal kunne få det til å gå rundt økonomisk. Nok til å klare seg, men ikke stort mer enn det, for å gi motivasjon til å jobbe, tenker Mia. Dette er en sak hun ser fra flere sider. Hun reflekterte rundt at det kan være problematisk dersom det blir for lukrativt å gå på stønader, men samtidig mente Mia det var verdt å poengtere dette: «Mens det som egentlig skjer er det stikk motsatte, for når du blir presset økonomisk i tillegg, så fører det til psykisk uhelse i seg selv ...».

4.3.4 Kommunikasjon på tvers av kompetanseområder

Å ha samarbeid mellom de ulike organisasjonene i samfunnet ble trukket frem som viktig på flere områder. Dette i hovedsak for å bistå og forebygge for faktorer som kan være en del av sammensatte årsaker til at man faller utenfor. Noen omtaler blant annet dette som sentralt på arbeidsplassen, for å ivareta sine ansatte i en travel hverdag eller under andre påkjenninger.

«Og lære seg å koble gjerne inn en ... om ikke psykolog, men en ... i stedet for en medarbeidersamtale, ha noen som er nøytral og se hvordan folk har det, kan stoppe ting før det går over styr. For det er ikke alt du forteller til en arbeidsgiver, og da er det lettere om en tredjepart kommer inn i bildet og kan forklare (...).» (Tora)

Flere informanter valgte å trekke frem en sammensetting av folk fra ulike instanser som en sentral faktor til at de kjenner på en forbedring i situasjonen sin. Leon uttrykker dette: «Jeg føler at jeg har hatt støttespillere i fastlegen og i de saksbehandlerne mine på NAV, og Organisasjon A. Jeg føler det har vært en bra kombinasjon som har villet mitt beste.». Samtidig som han trekker frem saksbehandlere og veiledere, vil han også løfte frem fastlegen sin som viktig, da spesielt når han gjennomgikk en viktig operasjon. Her

var fastlegen i forkant, og fortalte han hva som var lurt å ha klart for at prosessen med å bli smertefri skulle gå så fort som mulig.

For noen handler også dette om ansvar. Mia forteller at hun nå jobber med å kunne ha en slags ansvarsgruppe, som skal fungere som et sikkerhetsnett for henne. Denne ansvarsgruppen er personene som jobber med henne fra ulike hjelpeinstanser, og går ut på en bedre kommunikasjon mellom instansene. Hun forteller om å ha høye topper og lave daler i humør og velvære. Poenget med dette sikkerhetsnettet er at hun kan ta kontakt med en av hjelpepersonene, og si at hun trenger hjelp, og ikke må være initiativtakeren hos alle når hun er dårlig. Hun omtaler grunnen for ønsket slik: «Sånn at ikke jeg må være tauholder på ting når jeg er dårligst.». Det er noe hun selv tror vil hjelpe mot å ikke ramle ned i seg selv, at terskelen for å spørre om hjelp blir lavere. Her trekker hun også frem taushetsplikten.

«(...) taushetsplikten, den er viktig ... men den skaper veldig høye murer for samarbeidet mellom de forskjellige instansene.» (Mia)

5 DISKUSJON

Denne studien har utforsket hvordan mennesker erfarer å stå utenfor viktige samfunnsarenaer. Resultatene ble strukturert og presentert etter tre hovedtema: «en følelse av å ikke være med i mengden», «å bidra for å skape verdi» og «opplevelser i møte med veiledning». I dette kapitlet vil jeg trekke frem studiens funn, og de disse i sammenheng med teori og tidligere forskning. Basert på funnene er diskusjonen strukturert etter 2 tema som trer frem, og med utgangspunkt i problemstillingen ser den slik ut: (1) Ulike måter å stå innenfor eller utenfor samfunnets rammer, og (2) Individet i møte med samfunnet vårt

Det første temaet handler om nyanser av å stå utenfor eller innenfor samfunnets rammer, noe informantene omtalte som A4-livet. Her vil jeg trekke frem å være innenfor eller utenfor rammene, eller ulike arenaer som ut fra funnene trer frem som relevante i informantenes livsverden. Det andre temaet benytter et samfunnsperspektiv, hvor momenter relatert til karriere og veiledning, samt utvikling og samskaping av velferdstjenester vil tre mer frem. Jeg ønsker å hente funn fra analysekapittel til diskusjonskapittel uavhengig av kategorier i analysen. Temaene i diskusjonen vil inneholde overlappende elementer. Det på grunn av at momentene er tatt ut fra en sammensatt kontekst hvor de spiller sammen. Diskusjonsdelen vil forsøke å plukke ut momenter av samspillet for å nyansere disse.

5.1 Ulike måter å stå innenfor eller utenfor samfunnets rammer

I denne delen av studien ønsker jeg å rette fokus mot individet, og hvordan funnene kan skildre samfunnsarenaer fra informantenes øyne, opp i mot relevant teori og tidligere forskning.

5.1.1 Fra utsiden og innsiden.

Funnene viser at opplevelsen med utenforskap handler om å ikke være med en del av fellesskapet. Det var flere ulike grunner til at informantene hadde havnet utenfor samfunnsarenaer, på grunn av sykdom, utbrenthet, eller andre hendelser i livet. Utenforskapet identifiserer de som en følelse, som videre knyttes til en rekke andre følelser som konsekvens – ensomhet, håpløshet, sorg og udugelighet. Baumeister og Leary (1995, s. 497-499) forteller at mangel på opplevd tilhørighet kan føre til en rekke alvorlige deprivasjoner, som engstelse og ensomhet, men også mange andre følelser. Selv om utenforskap ikke handler om grader av ulikhet i seg selv (Prilleltensky, 2020, s. 18) kan det ut fra informantenes utsagn virke som at følelsen av å ha havnet litt på utsiden av det som kan kalles et A4-liv, oppstår i relasjon til å føle seg ulik eller forskjellig fra noen andre. Dette var det som nevnt flere grunner til, og kanskje også grunner som ikke vises utenpå. Dette viser en kompleksitet i følelsen av utenforskap, både isolert som én følelse, men også relatert til ulikhet og forskjellighet fra større fellesskap.

Som vist over er årsaker som sykdom, utbrenthet eller andre hendelser i livet trukket frem som grunner til å ha havnet utenfor viktige samfunnsarenaer som jobb og utdanning. Utenforskap som følelse kan relateres til å oppleve seg forskjellig fra noen andre, selv om det ikke handler om forskjellighet i seg selv (Prilleltensky, 2020, s. 18).

Videre kan dette vise til marginalisering (Aanesen, 2020), som betegner dette med å oppleve at man ikke står på lik linje som alle andre, eller har den samme muligheten til å delta i samfunnet. Informantene forteller om hvordan følelsen gjorde seg gjeldende i hverdagen. Her ble små, hverdagslige ting som å stå opp om morgenen, ta en kaffe før jobb og kjøre barn til barnehage eller skole nevnt. I stedet var de kanskje hjemme, og så på at alle andre gjorde dette. Det ble påpekt i funnene at det føltes litt som å være tilskuer til at samfunnet gikk sin gang, men uten dem. Rogstad (2015, s. 285) nevner at det er viktig å oppleve like muligheter for å delta i samfunnet for å kjenne på inkludering og bidrag til fellesskap. Det kan derfor tenkes at informantene, gjennom deres ulike livssituasjoner, opplevde utenforskapet gjennom å føle en forskjellighet fra mengden. Videre kan dette ha ført til en mangel på opplevd tilhørighet på grunn av en opplevd forskjellighet.

Tilhørighet regnes som kjent å være et grunnleggende, menneskelig behov, og henger sammen med personens opplevelse av å bli møtt av andre (Prilleltensky, 2020, s. 18; Semb et. al., 2016, s. 205). For å lykkes med å kjenne på tilhørighet er det viktig å lykkes med å opprettholde et minimum av trygge relasjoner, og at integreringen med andre mennesker foregår i en stabil ramme (Baumeister & Leary, 1995, s. 497-499). Her fortalte informantene om hvor nyttig det kunne være å huske at man har familie og venner, for å minne seg selv på at alt ikke trenger å føles ensomt og håpløst. Dette i seg selv kunne ha effekt nok til å snu et negativt øyeblikk eller en negativ tankegang om til noe positivt for informantene. Det å føle seg sett og møtt av andre kan slik sees å være sentralt for å finne tilhørighet (Prilleltensky, 2020, s. 18; Semb et. al., 2016, s. 205). Samtidig kan det understøtte Baumeister og Leary (1995, s. 497) påstand om at mye av menneskets atferd, følelser og tanker kan sees direkte i sammenheng med hvordan tilhørigheten oppleves for den enkelte. Å huske på at man har familie og venner, og som en informant påpekte – «en egen landsby» - kan dermed utgjøre en forskjell mellom en tankegang som preges av positivitet eller negativitet for informantene.

Fra disse funnene kommer to motsetninger til syne, opplevelser knyttet til både tilhørighet og utenforskap. Samtidig er det tydelig at disse på en eller annen måte henger sammen for informantene. Det er en differanse i hvordan informantene omtaler opplevelsen av utenforskap – håpløs, ensomt og udugelig – til å omtale tilhørighet med helt andre følelser og det å kjenne at man har en verdi for noen. I teorien ble det trukket frem hvordan inkludering er sentralt for å motvirke utenforskap (Rogstad, 2015, s. 285), og hvordan sosial ekskludering kan være negativ konsekvens av utenforskap (Baumeister & Leary, 1995, s. 497; Giddens, 1998). Dette kan forklare hvorfor nettverk ble ansett som viktig for informantene å ha, da det å føle seg som en inkludert er viktig for å føle seg som en del av et fellesskap. For mange ble familie trukket frem her, men også venner, kollegaer eller andre sosiale arenaer. Dette kan bidra til at de føler seg lik noen, samtidig som det understøtter Prilleltensky (2020, s. 18; Semb et al., 2016, s. 205) utsagn om at tilhørighet henger sammen med personens opplevelse av å bli møtt av andre. Å bli anerkjent og det å kjenne på at man har en verdi for noen, kan utgjøre en forskjell for om man på ulike samfunnsarenaer kjenner på tilhørighet eller utenforskap.

Samtidig trekkes utenforskap frem som noe som ikke trenger å være utelukkende negativt. Funn viser at for noen kan forskjellighet, og det å skille seg litt ut fra mengden, bety at de også har funnet en plass de trives med å være – hvor de får dyrket egne musikkinteresser, lest en egen type bøker og kanskje også være for seg selv og ha

egentid. Her trekkes blant annet samfunnets normer frem fra funnene, og at selv om informantene tenker de er utenfor det som defineres som et A4-liv, kan det også være noe som fører med seg positive assosiasjoner. Selv om dette også kan trekkes til å ikke delta på lik linje som andre og dermed marginalisering (Rogstad, 2015, s. 285; Aanesen, 2020), kan dette tyde på at eget selskap eller miljøer som er adskilt større fellesskap også kan preges av inkludering og selvstendige valg.

Her kan det trekkes paralleller til livskvalitet og viktigheten av å føle seg betydningsfull for noen. Livskvalitet er trukket frem som et mål på hvordan individer opplever egen tilværelse (Hellevik & Hellevik, 2021, s. 105-106). I teorikapittelet ble Totikidis og Prilleltenskys (2007, s. 50) modell for livskvalitet i lokalsamfunn trukket frem, hvor de ser det gjennom tre ulike nivåer. To av disse nivåene, personlig og relasjonelt nivå kan sees i sammenheng med følelser trukket frem relatert til tilhørighet. Når informantene tenkte på seg selv, omtalte de flere av det samme som stikkordene som modellen forteller. Å ha helse, lykke og optimisme er sentrale stikkord, som leder frem til viktige personlige ideal som blant annet fysisk og psykisk helse, positive tanker og følelser. Her sees det en sammenheng mellom dette og hvordan informantene omtaler tilhørighet med positivt ladet ord. Samtidig viser funnene at det personlig livskvalitet og det å være betydningsfull også kan ha en sammenheng med utenforskap som ikke utelukkende negativt, som preges av selvstendige valg om å heller identifisere seg med noe som skiller seg ut fra samfunnets rammer.

I funnene kom det frem at informantene tenkte på hvordan de fremsto blant alle andre. Her ble det omtalt en oppfatning om samfunnet som preget av en grunnleggende mistillit til mennesker som av ulike grunner er arbeidsledige, faller av utdanning eller som av andre grunner har havnet utenfor. Her tenkte flere av informantene på at samfunnet stilte tvil til om de egentlig ville jobbe og delta på lik linje som alle andre, og de føler seg presset til å opprettholde samme fasade i det som omtales som «ræsersamfunnet». Samtidig omtaler de tilhørighet som sentralt for å føle verdi fra andre. Innen det relasjonelle nivået i tabellen ser vi nøkkelord som sosial støtte, følelser, samhold og samarbeid, respekt for forskjellighet og deltakelse. Disse leder videre til familie, vennskap og sosial støtte og samhold (Totikidis & Prilleltensky, 2007, s. 50). I sin omtalelse av takknemlighet og positivitet, og viktigheten av nettverk, trakk informantene frem familie og venner som sentrale. Tilhørighet og utenforskap, og følelser tilknyttet disse to begrepene, kan derfor tenkes å ha betydning for den personlige og relasjonelle livskvaliteten for informantene. Dette kan ses i sammenheng med å bli møtt og sett, heller enn å føle seg mistenkt for å ikke delta på lik linje som andre, og respektert for å skille seg ut fra «ræsersamfunnet». Slik kan en relasjonelt opplevd livskvalitet preges av hvordan man blir møtt av andre.

En sentral del av å arbeide for livskvalitet er samfunn som gjør at mennesker føler seg betydningsfulle (Ness & Heimburg, 2021, s. 21; Prilleltensky, 2020, s. 17). Å føle seg betydningsfull består av to komponenter, *å føle verdi* og *å bidra med verdi*, og det *å føle verdi* settes i sammenheng med å bli satt pris på, respektert og anerkjent (Prilleltensky, 2020, s. 17). Informantene omtalte det å kjenne på tilhørighet som en anerkjennelse, og som en følelse av inkludering og respekt for den man er. Slik kan det ansees å være en sammenheng mellom å oppleve tilhørighet i møte med andre, og *det å føle verdi*. Samtidig er det viktig å *bidra med verdi*, noe som også kan være en kilde til å føle seg betydningsfull gjennom myndiggjøring, autonomi og følelse av å ha kontroll over eget liv. Mestringsfølelse er også sentralt (Prilleltensky, 2020, s. 17). Dette var noe informantene

så i sammenheng med å bidra til samfunnet, og det å ha arenaer å delta på. I funnene er det tydelig å se at dette for flere av informantene omhandlet å ha en jobb å gå til. Derfor vil jeg nå gå mer over til hvor sentralt jobb sto i forhold til dette – med å holde seg innenfor eller utenfor viktige samfunnsarenaer.

5.1.2 Arbeid som sentralt for å holde seg innenfor samfunnets rammer

Informantene uttrykker arbeid som et viktig bidrag til samfunnet, gjennom å yte arbeidskraft og videre betale skatt av lønn. Det ble uttrykt i funnene at dersom de ikke hadde jobb, så ville de jo heller ikke bidra med økonomiske midler til samfunnet gjennom å betale skatt. Dette ble satt opp i mot at nå som de jobbet, så bidro de iallfall noe, kontra om de ikke hadde hatt noe jobb å gå til. Dette kan trekkes til å føle seg betydningsfull gjennom å *bidra med verdi* (Prilleltensky, 2020, s. 17), hvor verdien i dette segmentet av funnene sikter til økonomiske midler. Dette viser verdi og arbeid til å ha et økonomisk aspekt, både som personlig prosjekt for individene å kjenne seg betydningsfull, men også som noe som har betydning for en større helhet enn informanten. Da siktes det til å bidra økonomisk til samfunnet gjennom blant annet å betale skatt.

I analysen ble det trukket frem en følelse av å mislykkes med å finne riktig jobb, riktig utdanningsvei eller at de av andre grunner hadde falt utenfor samfunnsarenaer. Disse arenaene for deltakelse ble trukket frem som sentrale blant informantene for å kjenne på at de deltok innen samfunnets rammer og normer. Dette underbygges av Mæland (2020, s. 104), som hevder at mye av behovet for å føle på tilhørighet dekkes gjennom å ha arbeid og utdanning. Å ha en jobb uttrykker informantene at bringer med seg arbeidsoppgaver som oppholder dem. Arbeid og det å ha en jobb å gå til, var for flere informanter en kilde til sosial omgang med andre mennesker. I funnene omtalt som både pasienter og kollegaer. Arbeidsmiljø er trukket frem som viktig for å stå ut med jobben. Dette er også et aspekt som slik kan knytte arbeid opp mot tilhørighet som noe man opplever i relasjon til andre (Prilleltensky, 2020, s. 18; Semb et. al., 2016, s. 205), her gjennom arbeidskollegaer eller pasienter – og det å komme seg ut døra til sitt eget hus for å omgås andre mennesker.

Det skildres også et følelsesspekter som står i kontrast til dette. En informant har over en periode stått uten arbeid, og kjenner på et savn etter å ha en jobb og gå til. Hun trekker frem samme aspekt som over, altså effekten av å gjøre noe annet enn det man gjør hver dag, og det å komme seg ut av huset, bruke evnene sine, sosial omgang med kollegaer og det å få tilbakemeldinger. Jobb er slik en kilde til mestring. Å miste tilknytninger til andre mennesker eller samfunnet kan føre til at mennesker enklere lener seg mot destruktive mønstre (Prilleltensky, 2020, s. 18). I Alexander (2015, s. 191-192) trekkes det frem at følelsen av å bli sett og hørt av andre er sentral for at informantene i studien hennes opplever tilhørighet i et samfunn. Relatert til funnet kan det tenkes at å miste jobben, eller å ikke ha jobb, kan ansees å være en mulig årsak til at følelsen av tilhørighet svekkes. I dette utdraget av funn handler det om å ikke bli sett og hørt av kollegaer eller andre mennesker på arbeidsplassen, og mangelen på tilbakemelding.

For noen av informantene var det så viktig å ha en måte å delta og bidra på, at det ble en kilde til stress og press. Informantene var på ulike steder i livet, og hadde ulike situasjoner. Noen var på tur over i jobb, mens andre enda jobbet med å finne ut hvordan de kunne bidra. Dette er noe som Landrø (2015, s. 105-106) beskriver som

overgangsfaser i karrieren. For noen av informantene knyttet denne følelsen av stress til alderen, hvor de følte på at deres yrkesaktive alder gikk fra dem. For en annen informant utspilte dette seg litt ulikt, hvor andre på hans alder hadde fått etablert jobb, arbeid, samboer, hus og han selv ikke hadde kommet så langt enda. Viktigheten av å bidra gjennom å klare å delta i jobb, stilte seg slik i spenning med livssituasjon og helse. Det opplevdes som vanskelig å balansere ønsket om å bidra, opp i mot forståelsen for at kroppen kanskje ikke var klar for det enda. Dette kan også sees i sammenheng med hvordan mennesker lett kjenner på ensomhet eller angst dersom viktige relasjoner blir avsluttet og mistet (Baumeister & Leary, 1995, s. 497). Funnene sier ikke eksplisitt at informantene har avsluttet eller mistet viktige relasjoner, men det kan trekkes paralleller til at den samme følelsen kan oppstå i mangelen på opprettholdelse av relasjoner til for eksempel arbeid eller utdanning. Dette kan tenkes å være en av flere grunner til at informantene kjenner på utenforskap fremfor tilhørighet.

Erfaringer med arbeid var også noe informantene så i sammenheng med å oppleve mestringsfølelse. Både gjennom det å ha en arena å bidra til samfunnet på, men også på personlig plan og det å kjenne at man takler sin egen jobb på en bra måte. Dette handlet ikke nødvendigvis om hvor lange arbeidsdager informantene hadde, eller hvor stor stillingsprosenten så ut. Men om å føle at man hadde gitt det man kunne gi, 100%, i løpet av den tiden man var der. Andre så dette i sammenheng med å ha en jobb man interesserer seg for, og et viktig kriterium var å føle at man kunne gi noe tilbake. Mestringsfølelse på arbeidsplassen kan derfor se ut til å henge sammen med begge komponentene for mattering (Prilleltensky, 2020, s. 17), hvor man *føler verdi* gjennom å kunne yte det man har å gi, og *å bidra med verdi* gjennom å gi tilbake. Jobb er slik en kilde til å føle seg betydningsfull, og kan sådan være en viktig kilde til økt livskvalitet.

Samtidig viser funnene en motsetning i dette. For noen av informantene har arbeid som arena til deltakelse tatt overhånd, hvor noen informanter har gitt for mye av seg selv. Dette skildres av informantene gjennom en følelse av å brenne seg ut og oppleve utbrenthet, blant annet gjennom å holde seg okkupert på jobb fremfor å ta tak i alt som skjer i livet rundt. I sammenheng med dette ble det også trukket frem at flere informanter har lett for å presse seg litt ekstra, og brenner sterkt for mye og slik kan brenne lyset i begge ender. Det kan trekkes til *å føle verdi* og *å bidra med verdi* for å kjenne seg betydningsfull (Prilleltensky, 2020, s. 17), hvor ønsket om å gjøre nettopp det kommer i ubalanse i forhold til individets faktiske kapasitet. Det kan her tenkes at det er vel så viktig å mestre balansen hvor mye man yter for arbeidsplassen opp i mot egen kapasitet over tid, for å tåle å stå i jobb over tid.

Mæland (2020, s. 104) hevder at en del av grunnleggende behovet for å kjenne på tilhørighet får vi dekt gjennom å ta utdanning eller å ha en jobb. Over har vi sett at arbeid også er en kilde til å kjenne seg betydningsfull, og at mangel på arbeid vil kunne føre til motsatt effekt – utenforskap og tap av kilde til å føle seg betydningsfull. Samtidig kan dette reflektere en antagelse om at arbeid også gir inkludering på andre samfunnsområder (Rogstad, 2015, s. 288). Det å miste jobben eller å havne utenfor utdanning, innebar for flere av informantene at inntekten falt, fremtiden ble usikker og dagliglivets rytme ble endret. Informantene omtalte situasjonen sin som ustødig og usikker, samtidig var det for flere informanter preget av mye venting gjennom prosessen for å komme tilbake til arbeid. Over tid kan det tenkes at et inntektsfall, sammen med et ønske om å komme tilbake til arbeid som lar vente på seg, kan bli til en belastning (Mæland, 2020, s. 109). Flere omtalte det å ikke ha råd til å stille på lik linje som alle

andre økonomisk, på fritidsaktiviteter eller for å reise på ferie som en ekstra belastning. Dette kan sees på som en form for marginalisering, som videre bidrar til eller forsterker prosessen med sosial ekskludering mot eventuelt utenforskap (Aanesen, 2020; Oslo Economics, 2021, s. 8). Slik kan det tenkes at mangel på arbeid kan forsterke en marginalisering av gruppen mennesker og videre forsterke følelsen av forskjellighet, eller følelsen av utenforskap.

5.1.3 Hvis man ikke står i jobb, har man andre muligheter til å bidra i samfunnet

Over var jeg så vidt inne på dette med å ikke være helt klar for å gå ut i jobb igjen etter å ha havnet utenfor arbeid som samfunnsarena. Dette kan trekkes til karriere, og karrierebegrepet i dag forsøker som kjent å favne en større kompleksitet. Karriere er å anse som en kontinuerlig skapelsesprosess som foregår hele livet (Bakke, 2018, s. 91-93). Videre ble det trukket frem at karriere på denne måten er flytende og dynamisk etter individets livsverden, og ikke noe som kan avklares eller velges tidlig. Dette fordi referanserammen for valget vil endres i takt med individets kontekst (Haug, 2018, s. 26-27). Informantenes uttrykkelse av å ikke enda føle seg helt klar for arbeid- eller utdanningslivet enda grunnet kontekstuelle faktorer som fysisk eller psykisk helse, kan være et uttrykk for å være på et sted i karrieren hvor arbeid og utdanning ikke helt passer inn. Dette grunnet at deres referanseramme ikke tilsier at arbeid eller utdanning er et naturlig valg som vil passe inn i konteksten. Dette kan likevel være en del av en systematisk og grundig karriereutforskning for alle livets roller (Bakke, 2018, s. 91-93). Det er viktig for å tilegne seg kunnskap for å komme frem til et valg som er riktig for seg – altså karrierelæring (Landrø, 2015, s. 101; Hooley & Rice, 2019, s. 472).

Som tidligere beskrevet er det viktig for informantene å bidra til samfunnet, da vist i relasjon til å ha arbeid som arena. Funnene viser også hvordan dette kunne være et personlig prosjekt. I relasjon til frivillig arbeid skildres det som en kilde til en god følelse, og som givende – ikke bare for seg selv, men også for andre. I forhold til å bidra i samfunnet brukte de blant annet metaforen «å skape ringer i vann», som handlet om at det de bidro med skulle kunne ha større ringvirkninger enn bare de selv. Her kan modellen til Totikidis og Prilleltensky (2007, s. 50) trekkes frem, hvor dette med å skape verdi kan tenkes å ha bidratt til informantenes opplevde livskvalitet både på personlig og relasjonelt nivå. Det påpekes av informantene at vi alle har en plass i samfunnet, og noe å bidra med. Frivillighet som en arena har som kjent formål å bidra til sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet (Meld. St., (2020-2021), s. 99, 104). Her kan vi se viktigheten i å tenke at alle har noe å bidra med, og å verdsette dette, er en sentral del av å arbeide for økt livskvalitet for mennesker i samfunnet vårt.

Dette viser frivillighet som en viktig arena i samfunnet for å kunne føle på verdi, og å kjenne seg betydningsfull (Prilleltensky, 2020, s. 17). Dette handlet for informantene om at samfunnsbidrag ikke behøver å være økonomisk, men at det også kan være frivillighet. Noen av informantene er allerede en del av frivillig sektor, mens andre informanter ser på det som en mulig start når de kontekstuelle faktorene i deres livsverden tilsier at de er klare for det. Dette understøtter karriere som en kontinuerlig skapelsesprosess gjennom livsløpet (Bakke, 2018, s. 91-93; Haug, 2018, s. 26-27). Samtidig viser det relevansen for å skape rom for ny læring og utvikling for individet og karriereutforskning (Landrø, 2015, s. 101). Å utforske nye muligheter kan gjelde yrkesvalg, men i et helhetlig karrieresperspektiv kan det også gjelde og utforske for eksempel frivillighet som arena og mulighet, ut fra informantens kontekst. Det blir

trukket frem at frivillige organisasjoner er sentrale i samfunnet vårt for å arbeide for tilhørighet (Meld. St. (2020-2021), s. 99, 104). Frivillighet kan ut fra studiens bidra til å skape rom for at informantene inkluderes, og kan utforske karrieremuligheter, lære mer, utvikle seg og slik endre sine egne referanserammer for karrierevalg.

5.2 Individet i møte med samfunnet vårt

Over har jeg vært inne på A4-livets rammer, innenfor og utenforskap, bidrag og kilder til å føle seg betydningsfull og kjenne på økt livskvalitet. Dette har blitt knyttet til både personlig og relasjonelt perspektiv. Arbeid har tredd frem som sentralt i informantenes karriere og ønsker for karriere, i tillegg til frivillighet å ha en referanseramme for karrierevalg som tilsier at de ikke enda er klar for å komme i arbeid. Delen over har hatt fokus på individet og dets kontekst ut fra analysen. I denne delen vil jeg forsøke å skifte til et blikk som holder seg mer på samfunnsnivå. Hvordan ser møtet med hjelpeinstanser i samfunnet vårt ut?

5.2.1 Trygghet i møte med samfunnet

I funnene vektlegger informantene en opplevd trygghet og stødighet i møte med offentlige organisasjoner, i en situasjon som for dem preges av usikkerhet og uvitenhet om veien videre. Dette er relatert til organisasjoner som bistår i karrierevalg tilknyttet arbeid eller utdanning, og at det her oppleves at organisasjonene bidrar til å åpne dører til en verden som ikke er så fastlåst som den de kjenner. Det er interessant å trekke frem at utenforskap i forhold til arbeid og utdanning også er en velferdspolitisk bekymring, og videre har negative konsekvenser i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Oslo Economics (2021, s. 51) viste til et estimat på 73 milliarder kroner som økonomisk konsekvens av utenforskap, og la til at dette gjelder tapte arbeidsinntekter og andre omkostninger for samfunn og individ. At informantene kommer i arbeid, gjennom kontakt med organisasjoner de opplever bistår positivt, er ikke bare gunstig for individene som opplever trygghet og stødighet. Det kan også være fordelaktig for samfunnet vårt. Kostnaden av utenforskap kan slik reduseres, for samfunnet i form av penger, og for individet i form av arbeid- og utdanningsretninger de kan stå i og trives i. I Norge opptatt av å ikke sløse med ressurser, det er kostbart for samfunnet vårt (Lilleby, 2022; Kolstø, 2022, s. 36). I dag har vi stor mangel på arbeidskraft, og dette – sammen med funn - underbygger at satsing på utenforskap kan ha store gevinster for individ og samfunn (Myklathun et. al., 2022, s. 130).

Tidligere har livskvalitet blitt trukket frem ut fra modellen til Totikidis og Prilleltensky (2007, s 50), hvor det personlige og relasjonelle nivået ble satt i sammenheng med opplevelsen av og følelser knyttet til tilhørighet og utenforskap. Livskvaliteten springer ut fra et samspill mellom personlig, relasjonell og kollektivt nivå, så selv om personlig og relasjonelt nivå er viktig, er også det kollektive nivået vel så sentralt. Innen det kollektive nivået handler det blant annet om økonomisk sikkerhet, sosial rettferdighet, likhet og trygghet, og tilstrekkelige velferdstjenester. Dette leder videre til kollektive ideal om utdanning og arbeid, trygghet og samfunnsutvikling (Totikidis & Prilleltensky, 2007, s. 50). Funnene forteller om at økonomi for informantene er sentralt for å lette situasjonen de står i, og for å kunne ta seg råd til å gå til legen når de trenger det. Det er noe som kan bidra til at informantenes basalbehov dekkes, og dermed rom for kreativitet og lette veien til arbeid. Dette, sammen med funnene presentert over, viser det kollektive nivået som en del av at informantene skal kunne kjenne på trygghet i møte

med samfunnet, eller vanskelige situasjoner i livet. Gjennom trygghet, og å arbeide for utdanning og arbeid, kan organisasjoner bidra til at informantene opplever en økt livskvalitet. Samfunnets organisasjoner og innsats på dette området kan slik også være sentralt for å realisere muligheten for å oppleve livskvaliteten, da denne springer ut fra et samspill mellom alle nivåene – personlig, relasjonell og kollektiv nivå i sum (Totikidis & Prilleltensky, 2007, s. 50).

Når mennesker opplever en krise eller et kritisk punkt i livet kan arbeid og utdanning bli vanskelig å stå i. Dersom de videre blir arbeidsledige mister de gjerne inntekt, eller havner på ytelse hos NAV (Vassbotn, 2016; Pettersen et. al., 2022, s. 4; Grini & Normann, 2019). Funn forteller om at økonomien for informantene er sentralt for å lette situasjonen de står i. Velferds-systemene våre har som funksjon å fremme livskvalitet og utjevne forskjeller, og er bygd på prinsipper som tillitt og felleskap. Velferdsstaten er viktig for å skape et sosialt sikkerhetsnett, og har et ansvar for oppsøking, oppfølging og aktivering av individer som står utenfor (Reegård, 2021, s. 16). I dette ligger det velferdsordninger som skal sørge for økonomisk sikkerhet også i perioder hvor man ikke kan jobbe, og dette er viktig for å bidra til sosial inkludering og aktiv deltakelse (Meld. St. (2020-2021), s. 99, 104). Det er derfor interessant at informantene forteller om et vesentlig inntektsfall i overgangen til offentlige ytelse. Det oppleves som en ytterligere marginalisering og for noen forsterker forskjellighet fra mengden. Samtidig forteller en informant om en opplevelse med hjelpeinstansene som ikke nære nok Det gjorde at informanten følte at i søken om hjelp, ble ikke behovene for dette møtt. Det viser at bildet rundt hjelpeinstanser og hvordan dette møtet ser ut, kan være nyansert etter både individenes behov og samfunnets ytelse, og hvordan disse møter hverandre. Dette vil jeg komme mer tilbake til.

I funnene ble det trukket frem to nyanser knyttet til stønadene – hvor for lite penger i stønad kunne være en ekstra belastning i seg selv, og føre til at informantene opplevde dårligere helse og flere forskjeller. Å oppleve å ha god økonomi, knyttet de til noe som kunne gjøre det lettere å jobbe med egen utvikling. Men samtidig reflektertes det rundt at det ikke kunne være for lukrativt å gå på stønad slik at man ikke ble motivert for å ut i arbeid. Statistikk fra SSB viser også dette som informantene omtaler her, hvor det bemerkes et vesentlig inntektsfall for de som står i utenforskap (Pettersen et. al., 2022, s. 4). Inkludering er i et samfunnsperspektiv å betrakte som avgjørende for stabilitet. Sentralt her er like muligheter for å delta i samfunnet (Halås et. al., 2021, s. 129; Rogstad, 2015, s. 284). I forhold til slike økonomiske diskusjoner på prioriteringen av penger, handler det om å tilpasse seg situasjonene samfunnet og individer står i for å jobbe for inkluderingen, heller enn å oppnå at økonomien for informantene fører til en ytterligere marginalisering og opplevd utenforskap. Det kan slik tenkes at det er en vanskelig balansegang mellom at samfunnet gir for mye eller for lite i stønader. Her kan det tenkes at man balanserer mellom å belaste en allerede sårbar situasjon mer, eller å gi for mye slik at man ikke motiverer for å komme ut i arbeid.

5.2.2 Nyanser av karriereveiledningen

Veiledning søker å rette fokus mot hva individet ønsker å gjøre med de mulighetene som bringes frem. Det er sentralt å opplyse individet om valgmuligheter og faktorer som gjør valget best mulig (Kvalsund, 2015, s. 25; Atkinson & Murrell, 1988). For flere informanter var det nettopp i overgangsfaser de hadde oppnådd kontakt med hjelpeorganisasjoner som NAV og Organisasjon A, hvor det ble ytet veiledning i møte

med arbeid og utdanning. Nossen og Gjerde (2022, 48-49) påpeker at det totalt sett går bra med de som søker arbeidsrettet bistand hos NAV. I funnene ble det i flere sammenhenger poengtert at det var viktig for dem å føle seg sett og hørt for egne ønsker, egne ansette muligheter og faktorer i deres liv. Dette kan trekkes til den andre diskursen Sultana (2018, s. 40) beskriver, *utviklingsrettet*, hvor individets selvrealisering og utvikling av evner og ambisjoner går foran alt annet. Det kan videre sees i sammenheng med Kvalsund (2015, s. 47-48) som omtaler at en veilederrelasjon skal preges av å bli sett og hørt i gjensidig forståelse. En informant uttrykker blant annet at det er organisasjonenes viktigste virkemiddel for å hjelpe. Å møte mennesker som trenger hjelp på denne måten kan kanskje tenkes å bidra til deres individuelle og relasjonelle opplevde livskvalitet, gjennom å oppleve trygghet og verdi (Totikidis & Prilleltensky, 2007, s. 50). Her gjennom å føle seg sett og hørt av veiledere de møter hos samfunnets organisasjoner.

Informantene forteller i funnene om opplevelser med organisasjoner, hvor hjelpen ikke har passet de som individer så godt. Dette kan komme av det de uttrykker som en forskjellighet blant gruppen med mennesker. Selv om situasjonene kan fremstå som like, gjennom at man ikke er i arbeid eller utdanning, og kjenner på utenforskap, så kan situasjonene preges av at individene som trenger hjelpen er forskjellige. En annen diskurs som trekkes frem av Sultana (2018, s. 39-40) er *samfunnsøkonomisk effektivitet*, denne forteller om viktigheten av at veilederen bidrar i sitt arbeid mot å sikre likevekt mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse, for å styrke økonomien i samfunnet. Det er interessant å se funnene i sammenheng med en mulig tankegang hos organisasjoner mot å ha en større andel av sitt fokus på hvor arbeidskraften trengs. Vi må helt tilbake til 2007 for å finne sist like mange oppgaver knapphet på arbeidskraft (Myklathun et. al., 2022, s. 130). Konsekvensen av en slik tankegang er at det ikke blir tatt høyde for individuelle forskjeller på samme måte, og i en veilederrelasjon kan dette føre til at det ikke oppleves en gjensidig forståelse. Det er viktig for at effektiv karriereveiledning kan finne sted (Kvalsund, 2015, s. 47-48). Funnene har tidligere påpekt viktigheten å finne noe de virkelig brenner for innen arbeid eller utdanning for å kjenne verdi og å bidra med verdi (Ness & Heimburg, 2021, s. 21). Det kan dermed tenkes at den samfunnsøkonomiske effektiviteten ikke vil se individet på samme måte, noe veiledning som er med i tråd med en *utviklingsrettet* diskurs kan bidra med.

Ut fra funnene vises det en nyansert mellom hvordan informantene blir møtt i et tidsperspektiv. Her forteller flere om en opplevd forskjell på hvordan de ble møtt da de først satte foten innenfor hjelpeinstansene, til hvordan det er nå eller før de var ferdig med å motta ytelsene. En informant har også vært inn og ut flere ganger i løpet av livet og slikt behov ytelse i flere perioder av livet, og opplever stor forskjell på hvordan hun har blitt møtt av saksbehandlere. Felles for informantene er at de først forteller om en opplevelse av at instansene ikke var så opptatt av å finne ut hva de egentlig ville gjøre, heller å kartlegge arbeidsevne eller få gjort unna et papir i bunken, mens den siste kontakten eller i den siste tiden preges mer av en personligere opplevelse. Der virket instansene nær, og genuint interessert i informanten. Funnene har tidligere trukket frem viktigheten av å bli sett og hørt, og det å finne noe de virkelig brenner for innen arbeid eller utdanning for å kjenne verdi og å bidra med verdi (Ness & Heimburg, 2021, s. 21). Det kan tenkes å være et uttrykk for nyanser av to karrierediskurser – hvor de første opplevelsene med hjelpeinstanser kan uttrykke et fokus i tråd med en *samfunnsøkonomisk effektivitet* (Sultana, 2018, s. 39-40). Deretter kan det tenkes at opplevelsens endring over tid gir uttrykk for en *utviklingsrettet* diskurs (Sultana, 2018,

39-40), gjennom informantenes påpeking av viktigheten av å bli sett og hørt og de siste opplevelsene i tidsperspektivet som mer personlig.

5.2.3 Samarbeid for å imøtekomme forskjellighet

Over har vi sett hvordan frivillige arenaer for informantene hadde bidratt med et sted å starte, eller var noe de anså som en mulighet i fremtiden. En fersk rapport tar opp ulikheter i helse og velferd i Norge fra 2014, og etter gjennomgangen kommer de frem til at å styrke samskaping er viktig for å støtte opp. Samtidig har funnene vist informantenes situasjonsbilder som sammensatte og forskjellige. Det vil også kreve forskjellighet i tjenester for å møte ulike behov. Komplekse velferdsutfordringer for individer og samfunnet kan kreve en reorientering av velferdstjenestene og forening av kunnskap, og i Norge har kommunene et særlig ansvar for velferdstjenester i forlengelse av staten (Heimburg et. al., 2021, s. 37, 39). Det er noe som kan være sentralt for å skape arenaer som informantene anser som gode muligheter, som de uttrykte gjennom frivillighet som arena tidligere. En slik samarbeidsprosess gjennom samskaping kan videre bygge opp å øke deltakelse i arbeidsmarkedet, og gjennom inkludering og gode støttesystemer (Goldblatt et. al., 2023, s. 204-206). Slik kan frivilligheten ansees som en sentral brikke for å legge veien mot et overordnet mål for informantene – å stå i jobb.

Kvello (2021, s. 23-24) understreker denne viktigheten av fleksible tjenester for å skape rom for at samskapingen kan imøtekomme forskjellige behov. Flere informanter forteller om at sammensettingen av mennesker fra ulike instanser er å anse som sentral for at de kjenner på en forbedring i situasjonen sin, og de opplevde en sammensetting av mennesker som bare ønsket deres beste. Likeså forteller en annen informant om at det kan være nyttig å koble inn en tredjepart, på arbeidsplass eller utdanningssted, for å se hvordan folk egentlig har det. Dette tenker hun kan være viktig forebyggende. Det kan derfor tenkes at lokalsamfunnets og kommunens fleksible tjenester på tvers av fagkompetanser øker verdien i tjenestene for brukeren. Dette kan sees i samsvar med kommunens ansvar i forlengelse av staten, for å skape tjenester som vil underbygge livskvalitet og arbeide for samfunn som preges av tillit, trygghet og som gir mennesker en følelse av å være betydningsfulle. Her sett gjennom en samskapingsprosess som bidrar med verdi og skaper relasjonell velferd for individer (Simonsen, 2023, s. 2; Heimburg et. al., 2021, s. 38-39; Kvello, 2021, s. 24-25)

En informant forteller om taushetsplikten som noe som skaper høye barrierer for samarbeid mellom instanser, og at informanten selv ønsket å skape seg en slags ansvarsgruppe. Denne skulle bestå av alle hjelpepersoner hun hadde kontakt med, og at disse på tvers av sine fagfelt kunne kommunisere. På en måte kan dette trekkes til en samskaping, gjennom en forening av ressurser (Simonsen, 2023, s. 2). I funnene kan en slik ansvarsgruppe ansees å være en slags forening av ressurser for å imøtekomme informantene, som kan bidra til at det skapes relasjonell velferd og videre livskvalitet. Relatert til relasjonell velferd trekker Kvello (2021, s. 23-24) frem konseptet Kommune 3.0, hvor målet er å skape tjenester ut fra mottakeres behov og ønsker, som har paralleller til Rogstad (2015, s. 284) og tilpasning som et mål i inkluderingspolitikken. Til sammen forteller disse noe om at måten velferdstjenester løses på bør samskapes, men Heimburg et. al. (2021, s. 39-41) trekker frem at ansvaret for tjenestene bør ligge på offentlige institusjoner på statlig nivå. Her kan man stille spørsmål rundt hvor fleksible man kan være, for å imøtekomme individet med en ansvarsgruppe som faller litt utenfor taushetspliktens rammer, uten at man glir over i samskaping av ansvar for tjenester.

6 AVSLUTNING

I denne studien har jeg belyst følgende problemstilling:

Hvordan oppleves og beskrives utenforskap fra individer som erfarer dette i samfunnet vårt?

For å utforske dette forskningsspørsmålet valgte jeg å gjennomføre kvalitative intervjuer, i alt 6 informanter deltok. Med inspirasjon fra fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapsteoretisk ståsted var jeg ute etter å høre informantenes opplevelse og erfaringer med å stå utenfor viktige samfunnsområder, som arbeid eller utdanning. I dette kapitlet vil jeg oppsummere funnene ut fra diskusjon og opp i mot problemstillingen, her vektlegges hvordan opplevelsen og beskrivelsen av utenforskap har kommet frem. Videre peker jeg på noen svakheter ved studien, og interessante momenter for videre forskning.

6.1 Oppsummering av funn

Så hvordan beskriver informantene sin opplevelse og erfaring med å stå utenfor viktige samfunnsarenaer, som jobb og utdanning? Og hvordan erfares dette i samfunnet? Informantene legger vekt på at utenforskap i hovedsak identifiseres med en følelse av å stå utenfor fellesskapet, og det å ikke være en del av mengden. Det trekkes frem at de føler seg som tilskuere til «alle andre», og at informantene selv må skape sitt eget liv ved siden av alle andre. Videre beskrev de hvordan utenforskap som følelse kan henge sammen med en rekke andre følelser, som ensomhet, håpløshet og utbrenthet, og at dette er noe som kan påvirke psyken deres. Videre presenteres en nyanse av selvvalgt utenforskap som positivt. Funnene viser en differanse mellom opplevelse av utenforskap ut fra grunnen til hvorfor – om det er selvvalgt eller ikke. I motsetning trekkes tilhørighet frem som en kilde til en rekke positive følelser, og knyttes til å være en del av mengden gjennom nettverk. Her trekkes alt fra familie og venner frem, til arbeidskollegaer og samfunnet. Arbeid ble trukket frem som sentralt for å kjenne seg som en del av samfunnet, for de som var i arbeid var det en kilde til mestring, tilbakemeldinger, økonomisk sikkerhet og sosial omgang med andre. For de informantene som enda ikke var klare for arbeid, kunne dette være forbundet med stress og press for å finne en vei de ville følge, om det så var ny utdanning eller en ny yrkesretning. Her hadde alle informantene erfaringer med NAV, og flere nevnte sammensettingen av mennesker fra ulike organisasjoner som sentrale for en fremgang i situasjonene deres. For de informantene som ikke var klare for å stå i jobb enda, så de på eller hadde allerede utforsket frivillig arbeid som en mulig start.

I funnene ble jeg overrasket over delingen rundt det å føle seg utbrent, og hvilket inntrykk dette har gitt i informantenes liv. I forskning på feltet fortelles det om faktorer som overgangsperioder i informantenes liv, da mellom gammelt og nytt arbeid, ufør eller omvendt, og fra sykdom til mer egnet arbeid – og mange flere kombinasjoner. Det er lite forskning som eksplisitt nevner for eksempel utbrenthet, selv om ensomhet og sosial ekskludering trekkes frem. Informantenes deling om utbrenthet har bidratt med et bedre bilde av hva som egentlig ligger i denne følelsen, sammen med andre følelser som trukket frem tidligere. Videre er det interessant å se hvordan det trekkes frem en forskjellighet i hvordan mennesker i ulike organisasjoner løser jobben sin ulikt, og hvordan dette skildres for informantene. Dette rundt hvordan informantene opplevde å

bli sett og hørt, og føle at hjelpen er personlig, til å være kun et ark i en bunke og oppleve hjelpen som upersonlig.

6.2 Studiens begrensninger og muligheter for videre forskning

På grunn av studiens begrensninger må funnene tolkes med forsiktighet. Det må påpekes at resultatene i studien baserer seg på hvordan informantene velger å beskrive utenforskap fra samfunnet, og at funnene slik viser det mitt utvalg på 6 informanter velger å vektlegge. Det er derimot ikke sikker at andre informanter ville trukket frem det samme, ei heller at informanter fra andre organisasjoner ville trukket frem samme opplevelse. Dette er med å begrense overførbarheten til andre kontekster.

Videre er det viktig å trekke frem at denne type forskning på sårbare grupper også kan føre til at tillitsforhold mellom intervjuer og informant ikke var fullkomment nok til at informantene delte helt uten å holde igjen noe. Selv om jeg i metode trakk frem at jeg har vært observant min egen rolle som forsker i møte med datainnsamlingen, og videre observant at jeg kom inn som en outsider til temaet (Shaw et. al., 2020, s. 289-290), er det vanskelig å vite hvor mye jeg egentlig har lyktes i dette.

Videre hadde det vært interessant og forsket mer på informantenes kontekst, rundt foreldre- og familiehistorie knyttet til utdanning og arbeid. Dette er noe som trekkes frem av forskningen som av betydning med tanke på risiko for utenforskap, og dette er ikke viet plass i min studie. Samtidig hadde det vært interessant å forske mer på relasjon mellom veileder og råde søker, for å eventuelt kunne si mer om hvor stor betydning denne har for å lykkes i arbeidet med å løfte opp de som står i utenforskap.

6.3 Avsluttende refleksjoner

Informantene har hver sin livsverden, med et sammensatt bilde som forteller mye om hvem de er og hva de står i. Situasjonene preges av forskjellighet, som krever et rom i samfunnet for å imøtekomme dette dersom behovet skulle oppstå. I min begrunnelse for studien og dens fokus trakk jeg frem at det ikke er så mye forskning som forteller om individenes erfaring, men at fra samfunnets side er det flere rapporter om kostnader, årsaker og andre relevante faktorer. Jeg tenker det er viktig at dette perspektivet også blir løftet frem, for å vise frem en mulig forståelse av hvordan utenforskap oppleves fra øynene til de som står i dette hver dag. Som jeg har diskutert, kan dette være viktig for å oppleve tilhørighet, komme tilbake til å delta i samfunnet gjennom frivillighet eller arbeid, og øke deres opplevde livskvalitet.

Utenforskap er et viktig tema for samfunnet vårt, i dette er det også viktig å se de som står i det, og å øke forståelsen rundt dette. Sett i et rådgivingsperspektiv tydeliggjør dette relevansen av å møte mennesker «der de er», for å kunne imøtekomme deres behov og forskjellighet på en måte som gagnar både individet og samfunnet. Selv om dette er 6 historier, er det også historiene som har gitt denne studien formål. Dette er viktig erfaring for meg å ta med meg videre i mitt liv og arbeidskarriere. For samfunnet sin del har vi sett at det er viktig å skape samfunn som tilrettelegger for deltakelse og inkludering, samtidig som det er en beredskap for å fange opp de som faller utenfor.

7 REFERANSELISTE

- Aanesen, K. H. (2020, 8. des). Hva er marginalisering? *NDLA*. Hentet fra: <https://ndla.no/subject:1:fb6ad516-0108-4059-acc3-3c5f13f49368/topic:1:e47486fd-1c96-4e58-a0a2-d520d3950013/topic:1:a35a4b4a-e971-4277-a114-7bc4de332a0a/resource:10e6b9d7-6dfc-45d9-8d67-f5c7ceefb5d1>
- Alexander, C. L. (2015). Safety, Fear and Belonging: The Everyday Realities of Civic Identity Formation in Fenham, Newcastle upon Tyne. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 7(2), s. 173-198. Hentet fra: <https://acme-journal.org/index.php/acme/article/view/802>
- Atkinson, G. & Murrell, P. H. (1988). Kolb's learning theory: A metamodel for career exploration. *Journal of Counseling and Development*, 66(8), s. 374-376. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1988.tb00890.x>
- Bakke, I. B. (2018). Norsk karrierekompetanse – karriereferdigheter med kulturell bagasje. I R. Kjærgård & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning for individ og samfunn* (s. 88-110). Gyldendal Akademisk.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117 (3), s. 497-529. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Bonisteel, I., Shulman, R., Newhook, L. A., Guttman, A., Smith, S. & Chafe, R. (2021). Reconceptualizing Recruitment in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 20, s. 1-12. <https://doi.org/10.1177/16094069211042493>
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2006). *Confronting the ethics of qualitative research*. *Journal of Constructivist Psychology* 18(2), s. 157-181. <https://doi.org/10.1080/10720530590914789>
- Castleberry, A. & Nolen, A. (2018). Thematic Analysis of qualitative research data: Is it as easy as it sounds? *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 10(6), s. 807-815. <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2018.03.019>
- Collins, C. S. & Cooper, J. E. (2014). Emotional Intelligence and the Qualitative Researcher. *International Journal of Qualitative Methods*, 13(1), s. 88-103. <https://doi.org/10.1177/160940691401300134>
- Chowdhury, I. A. (2015). Issue of Quality in a Qualitative Research: An Overview. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 8(1), s. 142-162. <http://dx.doi.org/10.12959/issn.1855-0541.IIASS-2015-no1-art09>
- Friberg, J. H. (2019). Tvilsumme informanter, troverdig forskning? *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(2), s. 119-136. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-02-02>
- Giddens, A. (1998). *The third way: The Renewal of Social Democracy*. Polity Press.

- Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., von Heimburg, D. & Ness, O. (2023). *Rapid Review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014*. (Rapport 3/2023). Institute of Health Equity. Hentet fra: <https://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014>
- Greenhalgh, T. & Peacock, R. (2005). Effectiveness and efficiency of search methods in systematic reviews of complex evidence: audit of primary sources. *BMJ*, 331, 1064-1065. <https://doi.org/10.1136/bmj.38636.593461.68>
- Grini, K. H. & Normann, T. M. (2022, 16. nov). Få kommer i jobb etter langt utenforskap. SSB. Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/fa-kommer-i-jobb-etter-langt-utenforskap>
- Guillemin, M. & Gillam, L. (2004). Ethics, Reflexivity, and «Ethically Important Moments» in Research. *Qualitative Inquiry*, 10(2), s. 261-280. <https://doi.org/10.1177/1077800403262360>
- Halås, C. T., Gustavsen, K. & Opdal, L. (2021). Barn og unge som utforskere i aksjonsforskning. I: D. von Heimburg & O. Ness (red.), *Aksjonsforskning* (s. 119-140). Fagbokforlaget.
- Haug, E. H. (2018). *Karrierekompetanser, karrierelæring og karriereundervisning: Hva, hvorfor, hvordan, for hvem og hvor?* Fagbokforlaget.
- Heimburg, D. v., Guribye, E. & Iversen, L. (2021). Reorientering av velferd gjennom samskapende aksjonsforskning. I: D. von Heimburg & O. Ness (red.), *Aksjonsforskning* (s. 35-64). Fagbokforlaget.
- Hellevik, O. & Hellevik, T. (2021). Hvorfor ser færre unge lyst på livet? Utviklingen for opplevd livskvalitet blant ungdom og yngre voksne i Norge. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(2), s. 104-128. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-02-02>
- Hooley, T. & Rice, S. (2019). Ensuring quality in career guidance: a critical review. *British Journal of Guidance & Counselling*, 47(4), s. 472-486. <https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1480012>
- Jacobsen, F. & Staalesen, S. G. (2018, 23. apr). Årsaken til at mange havner utenfor fellesskapet, er at fellesskapet ikke har vært inkluderende nok. *Aftenposten*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/yvndvK/aarsaken-til-at-mange-havner-utenfor-fellesskapet-er-at-fellesskapet-ikke-har-vaert-inkluderende-nok-jacobsen-og-staalesen>
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.

- Kolstø, Å. M. (2022) Aktivitet og samhandling – hvilken oppfølging får unge som kommer til NAV? *Arbeid og velferd*, 1, s. 35-58. Hentet fra: <https://arbeidogvelferd.nav.no/asset/2022/1/01-22-Aktivitet%20og%20samhandling.%20Oppfølging%20av%20unge%20som%20kommer%20til%20NAV.pdf>
- Kvalsund, R. (2015). Vekst- og utviklingsperspektiver i lys av hjelperelasjonen. I: R. Kvalsund & C. Fikse (Red.), *Rådgivingsvitenskap; Helhetlige rådgivingsprosesser* (s. 23-54). Fagbokforlaget.
- Kvello, Ø. (2021). *Samtaler med barn og ungdom: Medvirkning, kommunikasjon og metoder*. Fagbokforlaget.
- Landrø, K. (2015). Hvordan kan karriereutvikling settes på agendaen og bidra til identitetsskaping og gode karrierevalg? Møter med mennesker på ulike livsarenaer, i ulike livsroller og i ulike faser av sitt livsløp. I: R. Kvalsund & C. Fikse (Red.), *Rådgivingsvitenskap; Helhetlige rådgivingsprosesser* (s. 97-118). Fagbokforlaget.
- Lilleby, M-A. (2022, 21. okt.). Alle taper på økt utenforskap. *Trønderdebatt*. Hentet fra: <https://www.tronderdebatt.no/alle-taper-pa-okt-utenforskap/o/5-122-56107>
- Lindseth, A. & Nordberg, A. (2004). A Phenomenological hermeneutical method for reseraching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), s. 145-153. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x>
- Meld. St. 32 (2020 – 2021). *Ingen utenfor – En helhetlig politikk for å inkludere flere i arbeids- og samfunnsliv*. Arbeids – og sosialdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20202021/id2856870/?ch=1>
- Myklathun, K., Sørbø, J. & Vidal-Gil, E. (2022). Utviklingen på arbeidsmarkedet. *Arbeid og velferd*, 2, s. 125-137. Hentet fra: <https://arbeidogvelferd.nav.no/asset/2022/2>
- Mæland, J. G. (2020). Jo mere vi er sammen ...: Sosial kontakt og samhold beskytter mot sykdom. I: J. G. Mæland (Red.), *Sykdommers sosiale røtter* (s. 104-123). Gyldendal.
- Nadim, M. (2015). Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 23(3), s. 129-148. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2015-03-01>
- Ness, O. & Heimburg, D. v. (2021). Aksjonsforskning: Samskapt kunnskap som endrer liv og samfunn. I: D. v. Heimburg & O. Ness (Red.), *Aksjonsforskning* (s. 19-34). Fagbokforlaget.
- Nossen, J. P. & Gjerde, A. (2022). Mottak av ytelser og veier til arbeid og utdanning for unge som søker arbeidsrettet bistand. *Arbeid og velferd*, 2, 31-50. Link: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd-nr.2-2022>

- Oslo Economics. (2021, 2.juli). Samfunnsøkonomisk vurdering av marginalisering og utenforskap (no. 2021-42). Oslo Economics. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/015adcd9442b462e998821e3ee1b2973/samfunnsokonomisk-vurdering-av-marginalisering-og-utenforskap-oslo-economics.pdf>
- Pettersen, M., Grini, K. H. & Normann, T. M. (2022, 16. nov). *Personer i utenforskap 2015 – 2020: Hvor lenge er de utenfor og hvordan påvirker det inntekten?* (Rapporter 2022/47). SSB. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/personer-i-utenforskap-20152020>
- Postholm, M. B. (2004). Kvalitativ forskning på praksis: Fra opprinnelse til forskerfokus. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 88(1), s. 3-18. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2004-01-02>
- Prilleltensky, I. (2020). Mattering at the Intersection of Psychology, Philosophy, and Politics. *American Journal of Community Psychology*, 65 (1-2), s. 16-34. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12368>
- Reegård, K. (2021). Mellom omsorg og kontroll – et velferdsprofesjonsperspektiv på oppfølging av ungdom utenfor opplæring og arbeid. *Nordic Welfare Research*, 6 (1), s. 8-19. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-4161-2021-01-02>
- Rogstad, J. (2015). Den flerkulturelle utfordringen: Mellom retten til likhet og retten til forskjell. I: B. Bungum, U. Forseth & E. Kvande (Red.), *Den norske modellen; Internasjonalisering som utfordring og vitalisering* (s. 281-298). Fagbokforlaget.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Semb, R., Borg, M. & Ness, O. (2016). Tilpasning eller tilbaketrekning? Tilhørighetsstrategier blant unge voksne med rus- og psykiske helseproblemer. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(3), s. 204-220. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-03-01>
- Shaw, R. M., Howe, J., Beazer, J. & Carr, T. (2020). Ethics and positionality in qualitative reserch with vulnerable and marginal groups. *Qualitative Research*, 20(3), s. 277-293. <https://doi.org/10.1177/1468794119841839>
- Silverman, D. (2020). *Interpreting Qualitative Data*. SAGE.
- Simonsson, S. F., Moe, A. & Marthinsen, E. (2023). Samskaping av velferdstjenester – en hegemonisk idé med tvetydig praksis. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 26(1), s. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.18261/tfv.26.1.2>
- Slevitch, L. (2011). Qualitative and Quantitative Methodologies Compared: Ontological and Epistemological Perspectives. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 12(1), s. 71-83. <https://doi.org/10.1080/1528008X.2011.541810>
- Sloan, A. & Bowe, B. (2014). Phenomenology and hermeneutic phenomenology: the philosophy, the methodologies, and using hermeneutic phenomenology to investigate lecturers experiences of curriculum design. *Quality & Quantity*, 48(3), s. 1291-1303. <http://dx.doi.org/10.1007/s11135-013-9835-3>

- Sohlberg, P. & Sohlberg, B-M. (2019). *Kunnskapens former: Vetenskapsteori, forskningsmetode og forskningsetik*. Liber.
- Sultana, R. (2018). Prekaritet, innsparinger og samfunnskontrakt i en flytende verden: Karriereveiledning i balansen mellom borger og stat. I: R. Kjærgård & P. Plant (Red.), *Karriereveiledning for individ og samfunn* (s. 38-52). Gyldendal.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4.utg). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2018). *Kvalitative forskningsmetoder*, 3 utg. Gyldendal Akademisk.
- Totikidis, V. & Prilleltensky, I. (2007). Engaging Community in a Cycle of Praxis: *Community, Work and Family*, 9(1), s. 47-67.
<https://doi.org/10.1080/13668800500420889>
- Vassbotn, T. (2016, 2. sept). Livsfasekunnskap som bidrag i karriereveiledning. Veilederforum. Hentet fra:
<https://veilederforum.no/artikler/teori/livsfasekunnskap-som-bidrag-i-karriereveiledning>
- Waldahl, R. H. & Olesen, E. (2022, 8. apr). *Ungt utenforskap i Møre og Romsdal* (NF rapport nr 9/2022). Nordlandsforskning. Hentet fra:
https://nforsk.brage.unit.no/nforsk-xmlui/bitstream/handle/11250/2993292/NF-rapport+09_2022+Ungt+utenforskap+Møre+og+Romsdal+110422.pdf?sequence=1

VEDLEGG

VEDLEGG 1: Godkjenning fra SIKT – kunnskapssektorens tjenesteleverandør (NSD)

VEDLEGG 2: Intervjuguide

VEDLEGG 3: Informasjonsskriv/samtykkeskjema

Vedlegg 1:

Godkjenning fra SIKT – kunnskapssektorens tjenesteleverandør (NSD)

Vurdering av behandling av personopplysninger

Skriv ut

11.01.2023 ▾

Referansenummer	Vurderingstype	Dato
770690	Standard	11.01.2023

Prosjekttittel

Utenforskap og NEET

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet /
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU)
/ Institutt for pedagogikk og livslang læring

Prosjektansvarlig

Ottar Ness

Student

Maria Vemundstad Roten

Prosjektperiode

06.01.2023 - 06.01.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 06.01.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

KOMMENTAR TIL GJENNOMFØRINGEN

Det behandles særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold. Dette er lagt til i meldeskjemaet.

Informasjonsskrivet er fint, men vi ber om at formuleringen om at Sikt kan godkjenne utvidelser tas ut. Dere kan heller skrive at dere vil informere utvalget dersom det er aktuelt å utvide prosjektperioden vesentlig, eller bruke data i nye prosjekter.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Vi legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-enderingar-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet eller om det er aktuelt å beholde data med personopplysninger videre.

Lykke til med prosjektet!

VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE

INTERVJUGUIDE – UTENFORSKAP

Gi informasjon om at det blir tatt opp lyd, start lydopptakeren.

Åpningsspørsmål

1. Informant kan introdusere seg selv.
2. Kan du fortelle litt om din tidligere utdanning/arbeidskarriere? Hvordan ser den ut fra start til slutt?
3. Hvor er du nå? I utdanning? Arbeid? Arbeidstrening?

Knyttet til forskningsspørsmålet

1. Hvordan erfarer/oplever du å ikke være i arbeid eller utdanning?
2. Hvilke erfaringer har du med å være i jobb/utdanning tidligere?
3. Hva er det som ville bidratt til at du hadde hatt jobb? Hva mener du selv skal til for å komme tilbake til jobb/utdanning?
 - a. Utdanning?
4. Hva er utenforskap for deg?
5. Når har du kjent på det? Er det noe du opplever nå? Tidligere?
6. Hva legger du i ordet «samfunnsdeltakelse»?
7. Når har du kjent på at du deltok/bidro til samfunnet? Hvordan?
8. Hvilke organisasjoner har du kontakt med i dag? For hva? Hvorfor?
9. Hvordan er det?
10. Hva opplever du at de gjør for deg? Hva skulle du ønske de kunne gjøre?
11. Hva fungerer? Hva fungerer ikke? Hvorfor?
12. Hvilke organisasjoner har du hatt kontakt med? For hva? Hvorfor?
13. Hvordan var det?
14. Hva opplevde du at de gjorde for deg? Hva skulle du ønske de kunne ha gjort?
15. Hva fungerte? Hva fungerte ikke? Hvorfor?
16. Hvilke råd vil du gi til de organisasjonene som står rundt deg/til samfunnet for din vei fremover?
17. Hvorfor tror du organisasjonene/tjenesteytere gjør som de gjør?
18. Har noe endret seg i måten de møter deg på?
19. Hvis du kunne fortalt dem akkurat hva du trengte, og fått det; hvordan hadde det sett ut?
20. Hva ønsker du å oppnå i nærmeste fremtid?
21. Er du motivert for å ut i arbeid/arbeidstrening/utdanning?
22. Hva skal til for at du blir motivert/hvorfor er du motivert?
23. Hvordan kan samfunnet og organisasjoner støtte opp om deg, tenker du?

Avsluttende spørsmål

1. Er det noe som du har tenkt på, men som ikke har kommet frem i dette intervjuet?
2. Er det noe av det som kom opp i dag som du ikke hadde tenkt over på forhånd?
3. Hvordan har det vært for deg å bli intervjuet? Noe som var viktig for deg i denne samtalen?
4. Er det noe du ønsker å spørre meg om nå helt på slutten?

VEDLEGG 3:

INFORMASJONSSKRIV/SAMTYKKESKJEMA

Vil du delta i forskningsprosjektet om «erfaringer med å stå utenfor arbeid og utdanning»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt med tittelen «Utenforskap». I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å forske på utenforskap i arbeidsliv, arbeidstrening og/eller utdanning. Spørsmålene vil forsøke å utforske rundt dine opplevelser, erfaringer og andre momenter som er relevant for temaet. I hovedsak skal forskningen forsøke å finne ut hva samfunnet har forsøkt, ikke forsøkt, og kan stille opp med for å bistå videre. Funnene fra forskningsprosjektet skal brukes i en masteroppgave, og muligens en vitenskapelig artikkel etter det.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

- NTNU, Institutt for pedagogikk og livslang læring er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta i prosjektet på bakgrunn av at du kan ha erfaringer og opplevelser som er relevante for forskningsspørsmålet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Å delta i dette prosjektet innebærer deltakelse i et intervju. Spørsmålene som stilles vil handle om dine opplevelser og erfaringer med arbeid, arbeidstrening og/eller utdanning, og opplevelse av å stå utenfor en eller flere samfunnsområder. Hvordan har dette påvirket deg, de rundt deg eller andre? Hva har samfunnet forsøkt, hva har fungert og hva har ikke fungert? Og hva kunne du ønsket at samfunnet gjorde? Intervjuet er satt til å vare i ca. 1 time.

Dine svar samles inn gjennom lydopptak, og notater. Informasjonen som gis i intervju vil anonymiseres i all behandling av data og videre i publikasjoner. Det skal ikke være mulig å identifisere deg på noen hold.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Du kan kreve innsyn i opplysningene som er lagret om deg, og opplysningene vil da utleveres innen 30 dager. Du kan også krevet at dine opplysninger i prosjektet slettes. Adgangen til å kreve destruksjon, sletting eller

utlevering gjelder ikke dersom materialet eller opplysningene er anonymisert eller publisert.

Dersom du ikke ønsker å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Det vil heller ikke påvirke din videre relasjon med ulike organisasjoner eller hjelp du mottar, arbeidsgiver, etc., verken i dag eller senere.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Under prosjektet er det kun student og veileder som har tilgang til materialet. Navn, alder eller andre kontaktopplysninger vil erstattes med koder og fiktive navn.

Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være professor Ottar Ness og masterstudent Maria Vemundstad Roten v/NTNU som vil ha tilgang ved behandlingsansvarlig institusjon
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode eller fiktive navn, adskilt fra øvrige data, lagre datamaterialet på forskningsserver, innelåst/kryptert, etc.
- Du vil være anonymisert og vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjoner basert i dette forskningsprosjektet.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Opplysningene som registreres om deg skal brukes slik som beskrevet under formålet med prosjektet, og planlegges brukt frem til 6.1.2024. Eventuelle utvidelser i bruk og oppbevaringstid vil vi deg om dersom det blir aktuelt. Du har rett til innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg og rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene. Alle opplysningene vil bli behandlet anonymiserte, og det skal ikke være mulig å kjenne deg igjen. Under prosjektet er det kun forskere som vil ha innsyn i opplysningene.

Publisering av resultater er en nødvendig del av forskningsprosessen. All publisering skal gjøres slik at enkeltdeltakere ikke skal kunne gjenkjennes, men vi plikter å informere deg om at vi ikke kan utelukke at det kan skje.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *NTNU* har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandørs personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU, Institutt for pedagogikk og livslang læring. Prosjektleder er professor Ottar Ness, epost: ottar.ness@ntnu.no tlf: [REDACTED]
- Masterstudent og forsker Maria Vemundstad Roten, epost: marrot@stud.ntnu.no tlf: [REDACTED]
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen, på epost: thomas.helgesen@ntnu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen av prosjektet som er gjort av Sikts personverntjenester ta kontakt på:

- Epost: personverntjenester@sikt.no, eller telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Ottar Ness
(Forsker/veileder)

Maria Vemundstad Roten

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Utenforskap» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *individuell intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

